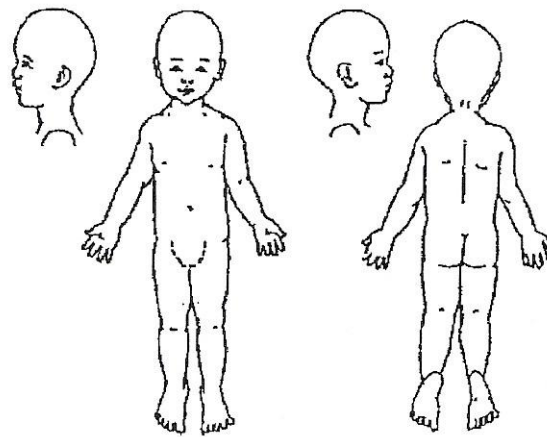

HET KLOKHUIS

openbare basisschool

Protocol kindermishandeling,
verwaarlozing en misbruik.

Eerste versie
Mei 2008
Projectresultaat Danny van de Goor

Voorwoord:

Dit protocol is gemaakt voor de leerkrachten van Obs Het Klokhuis. Het moet hen op een planmatige manier begeleiden bij het signaleren en actief handelen bij ontstane vermoedens van kindermishandeling, verwaarlozing of misbruik.

Om tot dit resultaat te komen heb ik me verdiept in de theoretische achtergrond van kindermishandeling, heb ik diverse bijeenkomsten bezocht en heb ik een onderzoek gedaan naar de wensen, eisen en de draagkracht die nodig is om het protocol te kunnen implementeren in de zorgstructuur van de school. In dit protocol geef ik een weerslag van die theoretische achtergronden, omdat deze kennis van belang is voor een goede benadering van praktijksituaties. Zo vind je theorie over de verschillende verschijningsvormen, oorzaken en gevolgen van mishandeling, verwaarlozing en misbruik, maar er is ook aandacht besteed aan tips voor gesprekken met kinderen en hun ouders, de wet enz. Ik raad iedereen dan ook aan om het protocol volledig door te nemen. Ook wil ik aangeven dat ik waar mogelijk rekening heb gehouden met hetgeen ik concludeerde naar aanleiding van het onderzoek.

Ik heb getracht het protocol zo duidelijk mogelijk en leesbaar te maken. Zo heb ik een routeschema gemaakt waarop in één oogopslag is te zien wat er wanneer gedaan en geregistreerd dient te worden. Voor die registratie heb ik diverse formulieren ontworpen en als bijlagen opgenomen in het protocol.

Speciale aandacht heb ik gehad voor het onderwerp communicatie. Ook die heb ik in kaart gebracht. Op sommige plaatsen heb ik ruimte vrijgelaten. Daar kan in overleg met het team worden ingevuld wie verantwoordelijk is voor deze communicatielijnen. Op die manier ontstaat er duidelijkheid over wie, welke verantwoordelijkheden heeft.

Uiteraard is er in het protocol ook een signaleringslijst te vinden waarop de meest voorkomende signalen van ouders en kinderen zijn benoemd. Ook een meer uitgebreide omschrijving van die signalen heeft een plek gekregen in het protocol.

Ik hoop van harte dat dit protocol in de nabije toekomst de kinderen op Het Klokhuis ten goede zal komen en dat het onderwerp beter bespreekbaar zal worden op de school.

Veel succes met de implementatie.

Danny van de Goor.

Inhoudsopgave:

<u>Voorwoord</u>	2
<u>Inhoudsopgave</u>	3
<u>Definitie van kindermishandeling</u>	4
<u>Verschijningsvormen</u>	5
<u>Risicofactoren</u>	7
<u>Gevolgen</u>	11
<u>Signaleren</u>	13
<u>routeschema</u>	20
<u>Uitvoerige uitleg routeschema</u>	22
<u>Communicatie</u>	31
<u>Gesprekken met kinderen en ouders</u>	32
<u>Het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)</u>	36
<u>De wet</u>	38
Bijlagen:	
<u>Voorblad logboek</u>	39
<u>Signaallijst</u>	40
<u>Registratieformulier fysiek letstel</u>	44
<u>Observatieformulier signalen</u>	45
<u>Plan van aanpak</u>	47
<u>Vorbereidingsformulier gesprek kind</u>	48
<u>Vorbereidingsformulier gesprek ouder(s)</u>	49
<u>Evaluatieformulier</u>	50
<u>Lijst met internetadressen</u>	51
<u>(prenten)boeken voor in de klas</u>	52

In de digitale versie kun je op

klikken om terug te gaan naar deze inhoudsopgave.

Definitie van kindermishandeling, verschijningsvormen en risicofactoren

---

Het woord kindermishandeling doet al snel vermoeden dat er altijd sprake is van lichamelijk geweld. Niets is echter minder waar. Het woord mishandeling duidt hier ook op psychisch geweld, verwaarlozing en seksueel misbruik. Vanuit de Nederlandse wet op de jeugdzorg is er een definitie opgesteld. Die definitie luidt:

Kindermishandeling is elke vorm van voor minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel.

Deze definitie verdient nog enige aanvulling, te weten:

- De term ouders duidt op zowel de biologische ouders als op stief-, adoptie- en pleegouders;
- De zinsnede actief of passief betekent dat ook verwaarlozing een vorm van mishandeling is;
- De woorden fysiek of psychisch letsel geven aan dat zowel lichamelijke als geestelijke schade worden bedoeld;

Natuurlijk is de definitie geen meetlat waartegen je individuele gevallen van mishandeling kunt houden. Het belangrijkste is dat zorgen om een kind op moeten roepen tot actie. Immers hebben kinderen volgens het Verdrag inzake de rechten van het kind van de Verenigde Naties (zie bijlage) het recht om op een gezonde en veilige manier op te groeien. Dat betekent dat ook wanneer blijkt dat er geen sprake is van mishandeling, maar bijvoorbeeld van ernstige opvoedingsproblemen, het kind en de ouders steun en hulp verdienen. In dat verdrag is ook opgenomen dat de opvoedkundige taak primair de verantwoordelijkheid van de ouders is, maar dat, wanneer blijkt dat deze de taak niet aankunnen, het aan de mensen in de omgeving van het kind is om het voor het kind op te nemen.

Verschijningsvormen:

Mishandeling kan zich op verschillende wijzen manifesteren. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen 6 verschillende vormen. Hieronder worden deze vormen behandeld.

1. Lichamelijke mishandeling:

Er is sprake van lichamelijke mishandeling als de dader lichamelijk geweld gebruikt tegen het kind in de vorm van slaan, schoppen, bijten, knijpen, krabben, het toebrengen van brandwonden, laten vallen, en dergelijke.

Bij 'lichte' voorvallen geldt er een extra voorwaarde om te kunnen spreken van mishandeling: Het lichamelijke geweld moet zich dan regelmatig voordoen.

Twee bekende syndromen die bekend zijn en ook onder de noemer lichamelijk mishandeling vallen zijn het shaken-baby-syndroom (schudden van baby) en het Münchausen-by-proxy-syndroom. Bij dit syndroom fingeren de ouders ziekteverschijnselen bij een kind. De bedoeling van de ouders is daarbij niet om het kind pijn te doen, maar om zelf aandacht te krijgen.

Een laatste vorm van lichamelijke mishandeling is foetale mishandeling. Bij deze vorm is er sprake van mishandeling van een ongeborn kind door bijvoorbeeld drugsgebruik of mishandeling van de zwangere vrouw door de vader (of anderen).

2. Lichamelijke verwaarlozing:

Bij lichamelijke verwaarlozing verwaarloost de opvoeder de verzorging van het kind op het gebied van voeding, hygiëne en kleding. Andere vormen kunnen zijn dat de opvoeder geen oog heeft voor de veiligheid van de leefomgeving van het kind, of het kind regelmatig onbeheerd achterlaat.

3. Psychische mishandeling:

Bij psychische mishandeling houdt de ouder er een houding tegenover het kind op na die het kind in angst en onzekerheid doet leven. Daarbij moet worden gedacht aan verbaal geweld in de vorm van schelden, het kind laten horen dat het niet gewenst is of het steeds weer toedichten van stommiteiten. Dat kan rechtstreeks tegen het kind worden gedaan, maar ook tegen anderen in het bijzijn van het kind.

Ook het hebben van onredelijke verwachtingen van het kind valt onder psychische mishandeling. Dit noemen we cognitieve mishandeling.

4. Psychische verwaarlozing:

Het grootse verschil tussen psychische mishandeling en psychische verwaarlozing is de manier waarop het wordt uitgeoefend op het kind. Bij de mishandeling is dat veelal op een bewuste manier. Bij verwaarlozing echter gebeurt dat veel minder bewust. Een voorbeeld daarvan is dat bijvoorbeeld in een gezin met meerdere kinderen één kind wordt genegeerd omdat het andere kind alle ouderlijke aandacht krijgt. Een ander voorbeeld van deze vorm van kindermishandeling is het thuishouden van kinderen van school. Op die manier belemmeren ouders (onbewust) de intellectuele ontwikkeling van het kind. Deze vorm wordt ook wel cognitieve verwaarlozing genoemd.

5. Seksueel misbruik:

Bij seksueel misbruik gaat het om alle seksuele aanrakingen van en volwassene bij een kind. Hieronder vallen: het kussen met seksuele bedoelingen, het aanraken van borsten en geslachtsorganen en het met de penis binnendringen van mond, vagina of anus. Ook het binnendringen van vagina of anus met andere voorwerpen valt onder deze noemer. Verder valt ook het toekijken bij masturbatie van een volwassene of seks tussen volwassenen onder de definitie.

6. Een combinatie van bovenstaande vormen:

In de praktijk blijkt dat kindermishandeling in de meeste gevallen voorkomt als combinatie van de vijf eerdergenoemde vormen. Onder deze vorm valt ook het huiselijk geweld. Kinderen die getuige zijn van geweld tussen hun ouders leven in angst. Het zorgt ervoor dat kinderen psychische schade oplopen zonder zelf slachtoffer te zijn van het lichamelijk geweld.

Risicofactoren:

Helaas is er geen blauwdruk te geven van 'het mishandelinggezin'. Feit is dat mishandeling in ieder gezin voor kan komen. Het is een combinatie van factoren die ervoor zorgt dat het ook daadwerkelijk zover komt. Er zijn enkele factoren te benoemen die dit risico verhogen.

1. Ouderfactoren:

Vanaf het moment dat er een kind op komst is, staan de ouders voor een verantwoordelijke taak. Zij moeten ervoor gaan zorgen dat het kind veilig, gezond en liefdevol opgroeit. Tijdens de zwangerschap is dat nog goed te overzien, maar zelfs dan al zal de moeder rekening moeten houden met haar kind. Overdadig alcoholgebruik, tabak en dergelijke zijn dan al bedreigend voor het kind.

Als het kind geboren is breekt er een veeleisende periode aan voor de ouders. Zij zullen veel tijd moeten gaan investeren in de aandacht voor hun kind. Op dat moment is er al een risicofactor waarneembaar. Als ouders op dit moment te veel andere zaken aan hun hoofd hebben, zullen ze moeten gaan schipperen met de aandachten kan de balans naar de verkeerde kant doorslaan. Als ouders snel geneigd zijn om voor het eigen belang te kiezen verwaarlozen hun aandeel in het stimuleren van een gezonde ontwikkeling van hun kind.

Een andere risicofactor laat zich het best formuleren als het opeenstapelen van problemen. Als er teveel stressvolle omstandigheden zijn kan dat opvoeders teveel worden, waardoor ze de opvoeding niet meer aankunnen. Als het gezin op deze momenten niet kan rekenen op eigen veerkracht of hulp van vrienden, familie of anderen ligt het gevaar van mishandeling op de loer.

Persoonlijke problemen van (één van) de opvoeders is ook een factor die kan leiden tot mishandeling. Daarbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan verslavingen en psychiatrische problemen.

Naast persoonlijke problemen van één of beide opvoeders zijn ook relatieproblemen een risico voor het kind. Wanneer ouders ernstige relatieproblemen hebben, zorgt dat voor spanning in huis. De kinderen leiden daaronder. Vaak komen ze in een loyaliteitsconflict terecht waarin zij gedwongen moeten kiezen voor vader of moeder. Een andere risico is dat ouders hun frustraties gaan afreageren op het kind.

Er is geen gebruiksaanwijzing voor het ouderschap. Ouders gaan aan de slag op basis van informatie uit boeken, tijdschriften, adviezen van familie en dergelijke. De eigen jeugdervaringen zijn echter ook van grote invloed op de manier waarop zij met hun kind omgaan. Wanneer die jeugd minder plezierig is geweest heeft dat zijn weerslag op de opvoeding. Het kan dan op twee manieren misgaan. Enerzijds kan de ouder zo geobsedeerd zijn om het beter te doen dan de eigen ouders, dat hij overdrijft in de bescherming van het kind of teveel begrip van het kind verwacht. Anderzijds kan het zo zijn dat de ouder niet beter weet of kan: hij kopieert het gedrag van zijn ouders met alle gevolgen van dien.

Sommige ouders hebben een gebrek aan pedagogisch besef. Dat betekent dat de ouder de vaardigheid mist om de emoties en de bedoelingen van het kind juist te interpreteren. De ouder weet zich dus niet in te leven in het kind en vindt daarnaast geen goede balans tussen de belangen van het kind en die van zichzelf. Door dat verwrongen beeld ontstaan er irrealistische verwachtingen ten opzichte van het kind. De ouder meent dat het kind er is om hem of haar gelukkig te maken in plaats van andersom.

2. Kindfactoren:

Het is helaas zo dat kinderen ook bepaalde factoren met zich mee kunnen dragen die de kans op mishandeling verhogen. Opgemerkt moet worden dat deze factoren nooit geïnterpreteerd mogen worden als geldige aanleiding voor mishandeling! Kinderen hebben nooit schuld aan mishandeling!

Bij te vroeg geboren kinderen kan er sprake zijn van een valse start. Normaliter brengen moeder en kind de dagen na de geboorte samen intiem door. Door een vroeggeboorte komt een kind in een couveuse terecht, waardoor de hechting tussen moeder en kind verstoord kan raken. De moeder kan moeite hebben om het kind te accepteren en voelt te weinig liefde voor het kind.

De huilbaby vraagt erg veel geduld van de ouders. Doorzettingsvermogen en veerkracht zijn nodig om de weken of zelfs maanden van de huilbuien te doorstaan!

Opvoeden is op zich al een zware taak. Nog lastiger wordt het wanneer een kind verhoudingsgewijs nog meer tijd en energie van de ouder vraagt dan normaal het geval is. Dit is het geval bij kinderen die worden geboren of later te maken krijgen met een lichamelijke of geestelijke handicap. Dit is een zware last voor ouders. Allereerst moeten ze accepteren dat hun kind niet gezond is en daar komt nog eens bij dat ze elke dag weer paraat moeten staan om hun kind te helpen bij dat wat andere kinderen zelf kunnen.

Sommige kinderen zijn druk. Deze kinderen gunnen hun ouders haast geen moment rust. Dag en nacht hebben ouders hun handen vol aan het kind. Steeds weer moeten ze ingaan op de aandacht die het kind van hen vraagt en steeds weer moeten ze het kind weer terechtwijzen omdat het ongehoorzaam is.

Een niet zo voor de hand liggende factor is die van het ongeplande kind. Ouders die bewust kiezen voor een kind weten waar ze aan beginnen en zijn daar klaar voor. Ouders die echter plotseling worden geconfronteerd met een kind kunnen de geboorte als een verandering ervaren die zwaar valt. Hobby's, uitgaan, vrienden en ga zo maar door moeten allemaal wijken voor het kind. Als blijkt dat een ouder daar niet aan toe is, ligt mishandeling of verwaarlozing op de loer. Met name jonge ouders lopen hierop een groot risico.

De biologische band tussen ouder en kind is in veruit de meeste gevallen sterk genoeg om ouders ervan te weerhouden om hun kind te mishandelen of te verwaarlozen. Anders is dat bij stiefouders. Hier ontbreekt die biologische band. Er is dan een grotere kans op mishandeling, maar gelukkig is dat in het merendeel van de gevallen niet zo.

3. Omgevingsfactoren:

Echter zijn er ook omgevingsfactoren aan te wijzen die risicoverhogend werken. Deze zogenaamde risicovolle leefomstandigheden zijn te vinden in de sociale en de sociaal-economische hoek.

Wanneer er financiële problemen zijn in een gezin zorgt dat voor grote druk op de schouders van de ouders. Daarnaast kan slechte of te kleine huisvesting zorgen voor zorg. De situatie wordt nog erger wanneer beide ouders werkeloos zijn of raken. Zij hebben dan meer contact en het risico op irritaties en hevige ruzies wordt daardoor vergroot.

Ook ouders die leven in een sociaal isolement lopen een groter risico dat zij hun kinderen gaan mishandelen. De reden daarvoor is dat in hun geval echt alle zorg op hun schouders terechtkomt. Ook in moeilijkere tijden is er niemand die kan bijspringen of die hen praktische of morele steun kan bieden. De risico's van een sociaal isolement worden nog verhoogd wanneer er sprake is van een eenoudergezin of wanneer een van de ouders zich aan de opvoeding onttrekt. Een andere bevolkingsgroep die (vaak) te kampen hebben met dit probleem zijn de allochtonen. Zij laten hun vrienden en familie achter in het land van herkomst en moeten het in een nieuw land zelfstandig zien te redden.

Het kan ook zo zijn dat gezinnen waarin mishandeling voorkomt juist dit isolement opzoeken. Voor de buitenwereld wordt het dan nog moeilijker om de mishandeling te ontdekken. Dit wordt zeker bemoeilijkt als het gezin ook nog regelmatig verhuist.

4. Seksueel misbruik

Aparte ruimte moet worden gemaakt voor seksueel misbruik van kinderen. In verruit de meeste gevallen gebeurt dit binnen het gezin. Het misbruik kan hierdoor jaren voortduren omdat het plaatsvindt binnen de huiselijke omgeving die het mogelijk maakt het misbruik verborgen te houden.

Het grootste probleem van misbruik is dat er geen aanwijsbare factoren zijn te noemen die de kans op misbruik verhogen. Vaak zijn het juist de mensen die in de buurt graag gezien worden die thuis hun kinderen misbruiken.

Wanneer ouders te weinig oog hebben voor het wel en wee van hun kind, is er misschien een familielid of kennis die daar misbruik van kan maken. De manier waarop daders hun slachtoffers maken is vaak wel volgens een vast patroon.

In de eerste plaats begint de dader het kind te verwennen met aandacht en cadeautjes om op die manier het vertrouwen van het kind te winnen. Als het vertrouwen eenmaal is geregeld worden er situaties gecreëerd om het kind seksueel te misbruiken.

Seksueel misbruik komt in alle lagen van de bevolking voor. Het is echt schijn of verwachting dat het in bepaalde groepen niet gebeurt. De meeste daders zijn zelfs zo geraffineerd dat zij, wanneer het misbruik uitkomt, hun eigen gedrag denken goed te praten met bijbelcitaties en andere redenen. Juist die geraffineerdheid zorgt ervoor dat omstanders geneigd zijn om het gebeurde te bagatelliseren en uit schaamte het gebeurde maar in de welbekende doofpot te stoppen.

De pleger van seksueel misbruik is ook niet te benoemen. Bekend is dat in de meeste gevallen een man de pleger is, maar in toenemende mate worden ook vrouwen als pleger bekend. De reden die mensen hebben om over te gaan tot seksueel misbruik is ook erg onduidelijk. Mogelijke factoren zijn dat ouders zelf zijn misbruikt of mishandeld en de gemiste liefde en aandacht op deze manier bij hun eigen kind willen terughalen, maar er zijn ook verhalen bekend van mensen die hun kind misbruiken omdat de eigen partner niet aan hun seksuele verlangens voldoet. Dit zijn slechts twee voorbeelden van

mogelijke redenen, maar bekend is dat er vaak sprake is van een reeks factoren die tezamen zorgen voor het wegnemen van de natuurlijke grens tussen liefde en seks.

Er is ook een groep kinderen waarbij er een groter risico bestaat op seksueel misbruik. Kinderen die verstandelijk of lichamelijk niet in staat zijn om zich tegen een volwassene te verzetten lopen een hoger risico. Met name oudere kinderen met een verstandelijke handicap of een lichamelijke handicap die ervoor zorgt dat zij zichzelf niet kunnen wassen lopen dit risico.

Seksueel misbruik binnen het gezin begint meestal al op jonge leeftijd. Meestal is dat gedurende de basisschoolleeftijd, maar zelf baby's en peuters lopen risico. Meestal begint het seksueel misbruik in het hoofd van de pleger. Hij of zij bouwt een complex van waanideeën op die het seksueel contact in zijn of haar ogen rechtvaardigen. De enige gedachte die op dat moment nog tegenwicht kan bieden, is de gedachte dat het misbruik uit kan komen. Vaak is alcohol het middel dat die drempel wegneemt.....

De pleger gaat daarna situaties opzoeken of ensceneren waarin hij ongestoord zijn gang kan gaan. Zo brengt hij het kind naar bed en gaat met het kind even onder de douche. Eerst volgt er een voorzichtige aanraking om de reactie van het kind in te schatten. Daarna gaat de volwassene steeds verder en kan het zelfs tot geslachtsgemeenschap komen. Ondertussen heeft de pleger het kind op allerlei manieren onder druk gezet om zijn mond dicht te houden.

Het mag duidelijk zijn dat een pleger zich niet of nauwelijks in kan leven. Hij heeft geen idee van wat het kind doormaakt. Sterker nog, het misbruik wordt vaak door de dader goedgepraat met de goede bedoelingen die hij met het kind zou hebben. Hij gelooft vaak zelfs dat het kind het ook graag wilde.

Misschien is het ergste van dit alles nog dat een kind niet bij machte is om te analyseren wat er gaande is. Het voelt zich niet gelukkig, maar weet niet waar dat door komt. Het is zich niet bewust dat het er thuis anders aan toegaat dan bij andere gezinnen. Soms kan het zo zijn dat het daar iets van merkt als het een vriendje of vriendinnetje op bezoek gaat, maar die kans is klein.

Als het kind dan toch doorheeft dat er iets aan de hand is, zal hij dat voor zich houden. Ten eerste komt dat doordat het kind loyaal is tegenover de eigen ouders. Ouders spelen een belangrijke rol in het leven van een kind. Zelf als die rol negatief is zal het kind hen met hart en ziel verdedigen. Dit loyaliteitsgevoel is zelfs in de volwassen jaren moeilijk los te laten.

Een tweede reden dat het kind zal zwijgen, is dat het zich schaamt voor de ouder. Het gedrag van de ouder verzwijgen ze liever omdat zij zich daarvoor schamen.

Ten derde is het voor een kind niet te overzien wat de gevolgen zullen zijn wanneer hij zijn geheim prijsgeeft. Gaan zijn ouders uit elkaar? Waar moet ik dan heen? Een kind kan zich niet voorstellen dat een gezin geholpen kan worden zonder dat de ouders uit elkaar gaan of dat het zijn huis uit zal moeten.

Een vierde reden: plegers zijn tot van alles in staat om het kind onder druk te zetten zodat ze tegen anderen hun mond houden over wat er zich afspeelt. Tot de dood aan toe!

Een kind dat wordt misbruikt weet niet wat hem overkomt. Voor een kind is seksualiteit iets heel anders dan dat het is voor een volwassene. Wanneer een pleger beweert dat wat hij of zij met een kind doet 'normaal' is dan gelooft een kind dat. In hun ogen weet papa of mama het toch beter?!?

Gevolgen:

De ontwikkeling van een kind leunt voor een groot deel op de interactie met de ouders. Zeker in de eerste levensjaren. Pas later begint de omgeving daarin een rol te spelen. De liefdevolle zorg en aandacht van de ouder is voor het opgroeiende kind een basis voor wederzijds vertrouwen. Dat creëert een veilige sfeer waarin het kind zich kan ontplooiën. Verder biedt de positieve aandacht van de ouders het kind de benodigde stimulansen om zich evenwichtig te ontwikkelen op emotioneel, intellectueel en lichamelijk gebied.

Kindermishandeling zet door het ontbreken van die geborgenheid de ontwikkeling zwaar onder druk. Het vertrouwen in anderen is ondermijnd. Het kind ervaart de buitenwereld daardoor als een vijandige omgeving en dat verstoort de sociale omgang met de kinderen en volwassenen om hem heen. De schuld voor het gedrag van de ouders zoekt het kind bij zichzelf. Daardoor ontstaat er een verwrongen, negatief zelfbeeld en op die manier loopt het zelfvertrouwen een grote deuk op.

Het bovenstaande zorgt ervoor dat kinderen die mishandeld zijn een leven leiden vol wantrouwen ten opzichte van anderen en een gebrek aan vertrouwen in zichzelf. Vooral psychische verwaarlozing op vroege leeftijd is een voedingsbodem voor het ontwikkelen van een groot wantrouwen in anderen.

Er zijn wel enkele factoren aan te wijzen die invloed hebben in de mate waarin een kind lijdt onder de misstanden in het gezin. De belangrijkste zijn:

- de ernst van het geweld, de verwaarlozing of het misbruik op zich;
- de leeftijd waarop het begint; (hoe jonger, hoe ingrijpender)
- hoe lang het voortduurt; (hoe langer, hoe erger)
- het wel of niet aanwezig zijn van steun uit de omgeving;(sociale contacten)
- de persoonlijkheid van het kind;
- de mate van de emotionele druk die de pleger het kind oplegt.

Hierboven heb ik uitgelegd wat de oorzaken zijn voor de gevolgen die mishandeling met zich meebrengen. Hieronder aandacht voor die gevolgen zelf.

Tijdens de jeugd, of beter gezegd gedurende de mishandeling kan er sprake zijn van fysiek letsel. Blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, inwendige bloedingen en ga maar door.

Bij seksueel misbruik wordt fysiek letsel zichtbaar in de vorm van letsel aan de geslachtsorganen of anus. Meestal ontbreken deze lichamelijke sporen wat het bewijzen van seksueel misbruik bemoeilijkt. Ander mogelijk letsel van misbruik zijn seksueel overdraagbare aandoeningen die het kind oploopt.

Gevolgen van mishandeling kunnen zich ook manifesteren in ontwikkelingsstoornissen. Door het ontbreken van positieve stimulansen van buitenaf kunnen ontwikkelingsgebieden als emotie, motoriek, groei, spraak, taalgebruik en intellectuele vermogens verstoord raken. Met name de schade aan de emotionele ontwikkeling kan uitmonden in combinaties van gedragsproblemen, verslavingen, crimineel gedrag en psychische problemen. Die psychische verwarring kan voor een kind zo ondraaglijk worden dat hij besluit tot zelfdoding.

Verder kan een kind door de mishandeling, verwaarlozing of misbruik moeite hebben om te functioneren in de maatschappij. Zo kan een kind dat wordt verwaarloosd uit de toon vallen bij andere kinderen wat resulteert in pestgedrag. Het kind kan op die manier heel dwars en opstandig worden buitenshuis of juist in een sociaal isolement terecht komen.

Geschat wordt dat ongeveer 40 kinderen per jaar niet alleen letsel oplopen als gevolg van mishandeling. Zij worden dermate ernstig mishandeld dat zij aan de gevolgen overlijden.

Bovenstaande gevolgen zijn de gevolgen die een kind op korte termijn kan ervaren. Onderstaand ga ik in op de gevolgen op lange termijn die zich tijdens de volwassen jaren kunnen manifesteren.

Schokkende gebeurtenissen, ook wel trauma's genoemd, gaan aan geen enkel mens voorbij. Als je zoiets meemaakt heb je tijd en kracht nodig om van de schok te herstellen. Wanneer dat herstel niet goed verloopt of als er geen kans is om te herstellen kan dat leiden tot posttraumatische stressstoornissen. Deze stoornis uit zich in de vorm dat iemand, zelfs vele jaren na het voorval, de schokkende gebeurtenis herbeleeft in de vorm van onverwachte, indringende herinneringen met de daarbij horende angsten. Een kind dat wordt mishandeld en steeds weer wordt blootgesteld aan afranselingen of opgedrongen seksuele handelingen krijgt geen kans de eerdere ervaringen te verwerken. Op die manier stapelen de traumatische ervaringen zich op, zonder dat de emoties een uitweg vinden en het verstand kan bevatten waarom het is gebeurd.

Mensen die in hun jeugd mishandeld of misbruikt zijn kunnen ook dissociatieve stoornissen ontwikkelen. Dit betekent dat je het bewustzijn kunt afsluiten voor een aantal indrukken uit de omgeving. Een kind kan deze vaardigheid gebruiken om zich af te sluiten voor lichamelijk geweld of seksueel misbruik. Het kind sluit zich dan niet alleen af voor de gebeurtenis, maar ook voor de daarbij horende emoties. Het gevolg daarvan kan zijn dat mensen meerdere persoonlijkheden ontwikkelen.

Als je de depressieve gedachten niet meer de baas kan worden is het verleidelijk om een middel in te nemen dat je daarbij kan helpen. Verslaving is het gevolg. Verslaving is een uitvlucht. Naast verslavingen zijn er nog andere uitvluchten mogelijk. Zelfmoord kan in de ogen van een mishandelde de definitieve vlucht zijn uit alle ellende. Ook laten slachtoffers van mishandeling regelmatig zelfverwonding zien (automutilatie). Op die manier straft het slachtoffer het lichaam dat de mishandeling of het misbruik heeft uitgelokt.

Naast deze lichamelijke klachten heeft mishandeling en misbruik ook gevolgen voor het sociaal functioneren van het slachtoffer op latere leeftijd. Zaken als vertrouwen en seksualiteit zijn niet ontwikkeld op een normale manier. Dat zorgt voor onbegrip in relaties.

Signaleren

Ik heb al aangegeven dat de kans vrijwel nihil is dat een kind uit zichzelf om hulp komt vragen wanneer het wordt mishandeld, verwaarloost of misbruikt. Dat betekent dat een kind afhankelijk is van anderen die er achter komen dat het thuis in de verdrukking zit. Maar hoe merk je dat aan een kind?

Deze kinderen zenden indirect en meestal onbewust signalen uit. Soms betekent dat, dat er letterlijk iets zichtbaar is zoals bijvoorbeeld een blauwe plek, of een onverzorgd uiterlijk. Echter veel vaker zullen de signalen bestaan uit gedragingen van het kind. In dit hoofdstuk wil ik aandacht besteden aan de signalen die kunnen duiden op mishandeling, verwaarlozing of misbruik. Daarbij moet worden gezegd dat het niet zo is dat bij het waarnemen van een of meer van deze signalen direct onomstotelijk is dat je te maken hebt met kindermishandeling. Het gaat dan om een optelsom van waarnemingen die om een zorgvuldige interpretatie vragen. Ook voor dat interpreteren is er bij deze vraag aandacht.

Bij het oppikken van signalen zijn twee factoren erg belangrijk. Ten eerste is dat de signaalgevoeligheid van een persoon en ten tweede speelt kennis een rol. Niet iedereen is even gevoelig voor de signalen die het lichaam afgeeft.

Naast deze twee factoren is er nog een derde factor die genoemd moet worden. Het komt in de praktijk vaak voor dat iemand wel signalen oppikt en kennis heeft, maar vervolgens niets met die waarnemingen doet. Daarvoor zijn verschillende redenen te noemen. Ik wil daarop ingaan met de regel dat iemand die denkt dat iets zien ook iets doen betekent zijn verantwoordelijkheid uit de weg gaat. Zelfs al zijn er volop dilemma's die overwonnen moeten worden, het kind heeft recht op een helpende hand!

Omdat geen enkel signaal op zichzelf een bewijs van kindermishandeling is, is het noodzaak om meerdere aanwijzingen te verzamelen. De optelsom van de signalen geeft een beeld van het welzijn van het kind en de thuissituatie. Daarbij moet worden opgemerkt dat signalen geen uitsluitel geven over wie het kind leed aandoet. Daar is op zijn minst een gesprek voor nodig met de ouders en/of het kind.

Enkele tips voor het omgaan met signalen:

- Zet de signalen op een rij;
Het helpt om zaken op te schrijven. Zo concreet mogelijk.
- Scheid eigen waarnemingen van die van een ander;
Ga altijd uit van eigen waarnemingen en reageer niet op informatie uit tweede hand. Deze informatie kan wel de aanleiding zijn om extra waakzaam te zijn.
- Zoek niet naar bewijzen;
- Trek geen overhaaste conclusies;
- Denk niet te snel: 'het valt wel mee'.

De diversiteit van de signalen van kindermishandeling is groot. Grofweg kan er een indeling worden gemaakt in:

- Het lichamenlijk welzijn van het kind;
- Het gedrag van het kind;
- Het gedrag van de ouders;
- De gezinssituatie.

Slechts één signaal is niet in te delen in een van deze categorieën. Als een kind zelf vertelt dat er sprake is van mishandeling. Op deze spontane onthulling kom ik later terug.

In de paragrafen hieronder beschrijf ik uitvoerig wat de signalen zijn die passen bij een bepaald gebied binnen de kindermishandeling. In de bijlage is een opsomming te vinden in een signaallijst.

■ Signalen van lichamelijke mishandeling:

Lichamelijk welzijn:

Het meest concrete signaal dat een kind is blootgesteld aan lichamelijk geweld is lichamelijk letsel, maar er zijn meer tekenen die daarop kunnen wijzen. Omdat ieder kind anders omgaat met de spanningen die horen bij fysieke straf kunnen de signalen die ontstaan bij psychische mishandeling ook waarde hebben als signaal voor lichamelijke mishandeling.

Ondanks dat er medische kennis nodig is om de verwondingen bij een kind te beoordelen zijn er zaken waar eenieder op kan letten. Om een eerste 'diagnose' te stellen over de verwondingen kun je 9 hulpvragen hanteren:

1. Om wat voor soort verwonding gaat het?
2. Hoe ziet de verwonding eruit?
3. Op welke plek bevindt de verwonding zich?
4. Zijn er eerder (soortgelijke) verwondingen geweest?
5. Hoe is de verwonding ontstaan?
6. Wie is de veroorzaker?
7. Wanneer is de verwonding ontstaan?
8. Waren er anderen bij aanwezig?
9. Heeft iemand maatregelen genomen?

De antwoorden op deze vragen samen vormen een verhaal over het ontstaan van de verwonding. Wanneer je ontdekt dat het verhaal op enigerlei wijze niet klopt, dan is er mogelijk kindermishandeling in het spel. Uiteraard is mishandeling ook niet uit te sluiten als het verhaal wel klopt, maar er is dan waarschijnlijk geen reden tot zorg!

Wanneer je bijvoorbeeld een blauwe plek signaleert en het kind naar de oorzaak ervan vraagt en het zegt dat het drie dagen geleden is gevallen, dan zou dat moeten betekenen dat de blauwe plek blauw/paars van kleur zou moeten zijn. (1^e dag rood, 3^e dag blauw/paars, 6^e dag groen, 8^e dag geel, 13^e dag bruin) Ook de plek van de blauwe plek kan reden zijn tot zorg. 'Normale' plekken voor blauwe plekken zijn knieën, schenen, heup, elleboog, onderarm, wervelkolom, voorhoofd en onder aan de kin. 'Verdachte' plekken moeten worden gezocht op romp, bovenarm, bovenbenen, zijkant van het gezicht, nek, genitaliën en de billen.

Ook de vorm van de plek kan iets zeggen over de oorzaak. Heeft deze de vorm van een hand of vingerafdruk? Misschien van een voorwerp als riem of stok?

Ander voorbeeld kan gegeven worden aan de hand van verwonding die het gevolg zijn van blootstelling aan hitte: brandwonden. Normaliter zal een brandwond die het gevolg is van een ongeluk ontstaan aan de voorzijde van het lichaam. Verdacht wordt het wanneer brandwonden zichtbaar zijn aan handpalmen, voetzolen, enkels, polsen, geslachtsorganen en billen. Speciale aandacht schenk ik aan de gevolgen van een brandwond die wordt veroorzaakt door een sigaret. Als dat per ongeluk gebeurt dan is de wond zichtbaar als een soort van 'veeg' over de huid. Wanneer de wond echter met opzet is aangebracht dan zal er een 'mooie' ronde kraterachtige wond ontstaan.

Met de bovenstaande voorbeelden wil ik aangeven dat de verwonding op zich al veel kan vertellen over de juistheid van het verhaal eromheen!

Een ander signaal dat kan wijzen op lichamelijke mishandeling is het feit dat ouders langer dan normaal wachten met het inroepen van medische hulp.

Gedrag van het kind:

Omdat het kind de verwondingen, uit angst voor ontdekking, verborgen wil houden kan het zijn dat het zich liever niet helemaal uitkleedt bij de gymles of lichamelijk onderzoek.

Ook kan het altijd rondlopen met lange mouwen, terwijl de temperatuur benauwend hoog is.

Het kind is gewend om slaag te krijgen. Het kan zijn dat het ook van anderen verwacht dat zij het zullen slaan. Dat resulteert in een schrikachtige, angstige of erg waakzame houding van het kind. Dit gedrag openbaart zich dan met name op momenten dat het kind iets verkeerd doet, bij onverwachte lichamelijke aanrakingen, of wanneer het kind wordt opgepakt. Dat laatste is met name zichtbaar bij jonge kinderen.

Het vermijden van oogcontact kan ook een signaal zijn. Let daarbij wel op de culturele en religieuze achtergronden van het betreffende kind. Het kan zijn dat het maken van oogcontact thuis wordt gezien als brutaal.

Er zijn ook kinderen die buitenshuis juist uit de slachtofferrol stappen en het gedrag van de ouders gaat kopiëren. Het reageert zich dan net als de ouder(s) af met geweld.

Gedrag van de ouders:

Het is vaak zo dat ouders die gebruik maken van fysiek geweld in het openbaar al duidelijk laten doorschemeren dat ze voorstander zijn van harde opvoedmethoden. Daaruit valt al af te leiden dat ze het kind fysiek straffen. Dat is een eerste signaal, waarbij ongerustheid op zijn plaats is.

Als ouders inzien dat lichamelijk geweld verwerpelijk is, maar dat zij hiervan gebruik maken uit onmacht zullen er juist alles aan doen om hun gedrag te maskeren. Ze houden het kind regelmatig 'ziek' thuis of sturen het met alles bedekkende kleren het huis uit. Ook afspraken bij consultatiebureau, schoolarts, tandarts of huisarts worden regelmatig afgezegd uit angst op ontdekking.

Gezinssituatie:

Extra risicovol zijn gezinnen waarvan bekend is dat er agressie en geweld is binnen de huiselijke kring, verslavingen, spanningen en gezinnen waarvan bekend is dat (een van) de ouders zelf hardhandig is opgevoed.

■ Signalen van lichamelijke verwaarlozing:

Lichamelijk welzijn:

Wanneer een kind zeer regelmatig verwondingen heeft kan dat ook wijzen op lichamelijke verwaarlozing. De ouder let niet voldoende op zijn kind om verwondingen te voorkomen.

Een achterstand in de groei kan erop wijzen dat een kind niet voldoende of te eenzijdig voedsel krijgt van de ouders. Hierbij kan ook overwicht wijzen op een verkeerd voedingspatroon.

Naast goede voeding is ook hygiëne erg belangrijk. Extreme luierruitslag en een slecht gebit zijn mogelijke signalen voor lichamelijke verwaarlozing. Daarnaast kan er worden gelet op het feit of het kind regelmatig ongewassen op school verschijnt. Ook veelvuldig dragen van vieze kleding is een signaal waaraan niet voorbij mag worden gegaan.

Een kind dat lichamelijk wordt verwaarloosd heeft een zwakker immuunsysteem dan een normaal kind. Dat betekent dat het kind niet alleen vaker ziek is, maar dat het herstel ook langer duurt dan normaal het geval zou zijn.

Gedrag van het kind:

Een kind met honger accepteert opvallend graag het eten dat hem wordt aangeboden. In meer extreme gevallen zal het zelfs voedsel gaan stelen.

Verder zijn er weinig signalen te benoemen. Emotioneel komen deze kinderen ook tekort en zal het ook signalen afgeven die te maken hebben met de psychische factor van de verwaarlozing. Deze signalen komen later nog aan bod.

Gedrag van de ouders:

Een ouder die thuis geen acht slaat op de verzorging van het kind zal zich in het bijzijn van anderen niet veel anders gedragen. Ook dan toont hij weinig aandacht voor zijn kind. Net als thuis gaat hij onverschillig met het kind om en houdt hij het nauwelijks in de gaten.

Gezinssituatie:

Vieze huizen en onverzorgde huisdieren zijn signalen die kunnen wijzen op algehele slechte hygiëne in het gezin. Verder zijn verslavingen en financiële problemen mogelijke oorzaken die ten grondslag liggen aan de verwaarlozing.

■ Signalen van psychische mishandeling:

Lichamelijk welzijn:

Er zijn nauwelijks signalen waarneembaar die duiden op deze vorm van mishandeling. De geestelijke druk kan bij het kind wel resulteren in psychosomatische klachten als flauwvallen, buikpijn, hoofdpijn en dergelijke zonder dat er sprake is van duidelijke lichamelijke oorzaken.

Een ander signaal kan zijn dat het kind niet zindelijk wordt. Het kind heeft dat vaak ook tot ergernis van zichzelf niet in de hand.

Gedrag van het kind:

Het kind heeft een gebrek aan zelfvertrouwen, negatief zelfbeeld en geen geloof in zichzelf. Tot overmaat van ramp betreft het dat ook nog eens op zichzelf. Hierdoor is het kind faalangstig, teneergeslagen of zelfs depressief, weinig spontaan en erg nerveus of labiel.

In de omgang met andere kinderen voelt het kind zich niet op zijn gemak. Het trekt zich liever terug in de eigen fantasiewereld. Hierdoor ontstaat er ook een wisselwerking, waarbij andere kinderen ook niet meer met het kind willen spelen. Dit erin resulteren dat het kind gepest gaat worden.

Doordat het kind niet gewend is om complimenten te ontvangen kan het bijvoorbeeld op school overdreven afhankelijk worden van de leerkracht die wel complimenten geeft.

Gedrag van de ouders:

Sommige ouders spelen mooi weer en doen alsof ze het prima met hun kind kunnen vinden. Bij deze groep moet de intuïtie helpen om in te schatten of het gedrag echt is of dat er goed toneel wordt gespeeld.

Andere ouders klagen steeds over hun kind. Ze vinden het altijd lastig, terwijl ze geen moeite doen om te overwegen of ze zelf iets fout doen.

Ook irreële verwachtingen en het verkeerd inschatten van de gevoelens van een kind zijn signalen die kunnen duiden op psychische mishandeling.

Gezinssituatie:

Hierover zijn eigenlijk geen bijzonderheden te geven. Alleen bekende psychische problemen bij (een van) de ouders zelf moeten je extra waakzaam maken.

■ Signalen van psychische verwaarlozing:

Lichamelijk welzijn:

Alleen een groeiachterstand en achterblijven van de motorische ontwikkeling zijn mogelijke signalen van psychische verwaarlozing. (Tenzij in combinatie met andere vormen van mishandeling, verwaarlozing en misbruik).

Gedrag van het kind:

Het kind is passief, lusteloos en niet of nauwelijks geïnteresseerd in spel. Het kind is apathisch en toont geen gevoelens, ook niet bij lichamelijke pijn. Daarnaast heeft het kind een negatief zelfbeeld.

Het kind reageert vaak impulsief en er zit geen rem op hun emoties. Het is extra gevoelig voor verslavingen wat kan uitmonden in criminaliteit of prostitutie.

De omgang met anderen verloopt moeizaam. Ze kunnen door gebrek aan 'training' de emoties van anderen niet voldoende inschatten.

Gedrag van de ouders:

Deze kenmerken zijn gelijk aan die van psychische mishandeling.

Gezinssituatie:

Deze kenmerken zijn gelijk aan die van psychische mishandeling.

■ Signalen van seksueel misbruik:

Lichamelijk welzijn:

Lichamelijke schade als gevolg van seksueel misbruik is over het algemeen slechts zichtbaar bij medisch onderzoek. Beschadigingen aan geslachtorganen en anus kunnen wijzen op seksueel misbruik. Ook veelvuldig jeuk aan vagina of anus, SOA's en overmatige afscheiding kunnen een teken zijn.

Naast het bovenstaande kunnen problemen bij het plassen en terugkerende urineweginfecties signalen zijn die op misbruik kunnen wijzen.

Gedrag van het kind:

Kinderen die worden misbruikt worden vaak ook onder psychische druk gesteld door de misbruiker. Dat maakt dat alle eerder genoemde signalen ook nu van toepassing zijn.

Daarnaast is een opvallend signaal dat misbruikte kinderen, zeker op jonge leeftijd, extreem seksueel gekleurd gedrag tentoon stellen. Daarbij moet worden gedacht aan extreme handelingen, maar ook aan het taalgebruik van het kind. Woorden als ' pijpen ' en ' beffen ' zijn woorden die normaliter niet thuishoren in de woordenschat van een jong kind.

Ook aan de tekeningen die deze kinderen maken kunnen dingen opvallen. Bijvoorbeeld poppetjes met grote penissen.

Het kind is bang voor lichamelijk contact en schrikt bij onverwachte aanrakingen.

Gedrag van de ouders:

Geen bijzonderheden!

Gezinssituatie:

Geen bijzonderheden!

Hierboven staan veel signalen genoemd die kunnen wijzen op mishandeling, verwaarlozing of misbruik. Het is wel belangrijk dat de signalen juist en objectief worden geïnterpreteerd.

Eerder al noemde ik het meest belangrijke signaal dat er bestaat. Namelijk de spontane openbaring van het kind. Het kind zal zijn geheim alleen vertellen aan iemand die het volledig vertrouwt. Als het kind iets aankaart is de reactie van de aangesproken persoon uiterst belangrijk.

TIP: Geloof het kind altijd!

Wanneer het kind voelt dat er een twijfelende of zelfs afwijzende reactie ontstaat zal het weer in zijn schulp kruipen om daar, in het ergste geval, nooit meer uit te komen! In de praktijk blijkt ook dat een kind zelden liegt over dit onderwerp.

Op het moment dat een kind zijn bekentenis doet is het van belang dat het ondersteuning krijgt. Beloof nooit dat je het geheim zult houden! Na het gesprek is het noodzaak dat er een onderzoek plaatsvindt naar aanleiding van het vermoeden.

Er is een signaal, misschien zelfs meerdere en er ontstaat een vermoeden dat het kind slachtoffer is. Daar moet je iets mee. In de volgende hoofdstukken lees je hoe je hier op een planmatige wijze mee aan de slag kunt.

Routeschema: (voorzijde)

Fase	Omschrijving	Te ondernemen acties
1	Het ontstaan van een vermoeden	<ul style="list-style-type: none"> • Aanwijzingen verzamelen. • Waarnemingen, indien mogelijk, voorleggen aan ouders en/of kind.
2	Overleg	<ul style="list-style-type: none"> • Bespreek het vermoeden met collega's of zorgteam. • Win advies in bij het AMK. • Stel een plan van aanpak op.
3	Nader onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> • Praat zo mogelijk met het kind. • Leg de zorgen voor aan de ouders. • Onderzoek het kind of laat het onderzoeken. • Bespreek de resultaten.
4a	Het vermoeden is (nog) niet bevestigd	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteun ouders zo nodig bij de aanpak van andere problemen • Bij twijfel: neem contact op met het AMK
4b	Het vermoeden is wel bevestigd	<ul style="list-style-type: none"> • Inventariseer de hulpverleningsmogelijkheden • Spreek met de ouders over de aanpak van de gezinsproblemen • Meld zo nodig bij het AMK
5	Evaluatie	<ul style="list-style-type: none"> • Evalueer hoe het een en ander is gegaan • Stel zo nodig afspraken bij
6	Nazorg	<ul style="list-style-type: none"> • Blijf alert op het welzijn van het kind • Roep zo nodig de betrokkenen bij elkaar • Zoek zo nodig opnieuw contact met het AMK

Routeschema: (achterzijde)

Belangrijke telefoonnummers:

- Advies- en Meldpunt Kindermishandeling : 0492- 50 84 10
- Meldpunt stop huiselijk geweld : 0900- 10 00 11 1
- Alarmnummer hulpdiensten : 112
- Politie : 0900- 88 44
- Bureau Jeugdzorg : 040- 24 33 26 2
- Kindertelefoon : 0800- 04 32
- Opvoedtelefoon : 0900- 82 12 20 5

Wat kan je wél doen:

- Stel altijd de veiligheid van het kind voorop.
- Stel een goed en volledig dossier (logboek) op waardoor de hulpverlening geen onnodige vertraging oploopt. Gebruik daarvoor de formulieren horende bij het protocol.
- Deel je zorgen en blijf er niet alleen mee rondlopen.
- Vraag het AMK om advies.
- Vertel een kind dat je het niet geheim kunt houden, maar dat je met anderen moet overleggen hoe je het kind het beste kunt helpen. Vertel ook dat je het kind op de hoogte stelt van iedere stap die je zult nemen.
- Leg kleine zorgen al in fase 1 voor aan de ouders.
- Bereid gesprekken met kinderen en ouders goed voor op het formulier
- Controleer bij zorgen ook hoe het gaat met eventuele andere kinderen binnen een gezin.

Wat moet je niet doen::

- Zorgen stapelen.
- Ouders beschuldigen of veroordelen.
- Een kind geheimhouding beloven.
- Je laten weerhouden om hulpverlening op gang te brengen door wachtlijsten of nare ervaringen uit het verleden.
- Het vermoeden of geheim voor jezelf houden.
- 'Waarom vragen' stellen aan ouder en kind.
- Beloftes maken die je niet waar kunt maken.

Algemene aandachtspunten:

- Omschrijf alle waarnemingen in concrete objectieve beschrijvingen op het observatieformulier.
- Geef de plaats en de aard van fysiek letsel zo concreet en volledig mogelijk aan op het registratieformulier.
- Overleg binnen uiterlijk 3 weken.
- Houd rekening met de regels inzake privacy.
- Wees bewust van je rol in de cyclus en probeer daarbinnen te opereren.
- In elke fase kun je het AMK bellen om met je mee te denken.
- Sla de evaluatiefase nooit over.

Aandachtspunten bij het op gang (laten) brengen van hulp:

- Soms hebben ouders en/of kinderen meer gesprekken nodig om te accepteren dat ze hulp nodig hebben. Gun hen die tijd als de situatie dat toelaat.
- Maak vooraf afspraken met ouders welke informatie de hulpverlening van je krijgt.
- Maak goede afspraken over het uitwisselen van informatie, terugkoppeling en evaluatie en over wie er wanneer contact opneemt met ouders/kind het AMK of andere personen/ instellingen.
- Leg in het plan van aanpak vast wie waarvoor verantwoordelijk is.

Uitvoerige uitleg routeschema

Hieronder worden enkele aandachtspunten opgesomd waarmee rekening gehouden dient te worden bij het werken met dit stappenplan.

Kijk breder dan kindermishandeling:

Ook andere problemen kunnen leiden tot de genoemde signalen. Ook dan is hulp vaak wenselijk. Ga dus niet op zoek naar bewijzen voor kindermishandeling, maar geef duidelijk de signalen en interpreteer die. Sluit andere oorzaken uit, maar durf wel aan kindermishandeling te denken.

Denk niet teveel in termen als dader en slachtoffer:

Het is moeilijk om je te beseffen dat ook de dader slachtoffer kan zijn bij deze problematiek. In veruit de meeste gevallen is er een oorzaak te vinden voor het handelen van de dader. Daarmee wordt bedoeld dat de dader niet expres mishandelt en dat ook hij of zij hulp nodig heeft. Met deze feiten moet je rekening houden. Hoe moeilijk het ook is om sympathie op te brengen voor iemand die dit kan doen met een kind!

Neem de tijd, maar wacht niet te lang:

Mishandeling moet zo snel mogelijk stoppen, maar overhaast te werk gaan is niet de juiste weg. Neem de tijd om het kind te observeren, tijd om met anderen te overleggen en de tijd om vertrouwen op te bouwen met het kind en de ouders. Wacht echter ook niet te lang met het zetten van de volgende stap. Met name het alleen blijven rondlopen met het probleem moet zo spoedig mogelijk worden verholpen. Overleg dus vroeg in het proces met iemand. Ook het eerste contact met de ouders moet niet te lang op zich laten wachten. Er kan anders een klimaat ontstaan waarin ouders denken dat er al lang 'achter hun rug om' over hen en de situatie wordt gesproken.

Neem bijtijds contact op met het AMK:

Dit is de organisatie met de knowhow en ervaring!

Wees bewust van de rol die je hebt:

Benut de mogelijkheden die je hebt, maar wees je bewust van de grenzen. Een leerkracht is geen hulpverlener! Het kind steunen is iets anders dan therapie. Zoek op tijd contact met instellingen die het kind en/of de ouders passende hulp kunnen bieden!

Op de volgende pagina's is een uitvoerigere beschrijving te vinden van de diverse genoemde fasen.

■ Fase 1: het ontstaan van een vermoeden:

Het doel:

- Helder krijgen welke aanwijzingen de rede zijn van het vermoeden.

De stappen:

- Verzamel aanwijzingen die het vermoeden onderbouwen en zet dit op papier. Doe dit gedetailleerd en objectief. Observeer het kind enige tijd om aanwijzingen te verzamelen. Bespreek de gegevens snel met iemand anders die objectief naar de aanwijzingen kan kijken. Het is nog niet van belang om tot een definitief uitsluitsel te komen.
- Leg de waarnemingen zo mogelijk voor aan het kind of de ouders. Afhankelijk van de leeftijd van het kind en het contact dat je hebt met de ouders kunnen de opvallendheden worden voorgelegd om het vermoeden te toetsen. Deze gesprekken kunnen het vermoeden wegnemen of versterken.

De valkuilen:

- Wat als het niet klopt? In deze fase is het nog niet belangrijk of er wel of niet sprake is van mishandeling. Het blijft een feit dat er signalen zijn waargenomen die erop wijzen dat er iets aan de hand is met een kind. Blijkt er niets aan de hand te zijn dan is dit een geruststellend idee en blijft de zorg bestaan dan is verdere actie gerechtvaardigd.
- Het gevoel je te bemoeien met de opvoeding van een ander is ook een bekende valkuil. Denk er dan aan dat het niet de bedoeling is om ouders de les te lezen. Het uitgangspunt is dat jij, als beroepskracht, signalen waarneemt waarover jij je zorgen maakt. Bovendien hebben mishandelende ouders meestal niet door welk leed zij hun kind aandoen.
- Geen tijd hebben of het niet jouw taak vinden kan hier ook worden vermeld als valkuil. Besef dat je voor een mishandeld kind vaak de enige kans bent dat er iets in zijn situatie verbetert! Ga je die mogelijkheid uit de weg dan verspeel je die kans!
- Wat zijn de gevolgen als ik het goed heb? Moet het kind dan het huis uit? Reële vragen die als valkuil opdoemen bij de leerkracht. Besef dan dat zeker in de eerste fase nog geen conclusies worden getrokken. Pas als er echt sprake is van een 'ernstig geval', of wanneer de ouders op geen enkele manier willen meewerken kan het voorkomen dat een kind uit huis wordt geplaatst.

■ Fase 2: Overleg:

Het doel:

- Eigen visie toetsen aan die van anderen.
- Ruimte geven aan emoties die de zorgen eventueel oproepen.

De stappen:

- Bespreek het vermoeden met collega's. Afhankelijk van het beleid en de werksituatie is het raadzaam je zorgen en waarnemingen te bespreken met een collega. Zoek daarbij naar collega's die je meer informatie kunnen verschaffen, omdat zij bijvoorbeeld een broer of zus in de klas hebben of het kind eerder al in de klas hebben gehad. Deze mensen kunnen je beeld over een familie complementeren. Let er wel op dat je niet meer mensen dan noodzakelijk in deze fase informeert. Het gaat immers om gevoelige informatie.
- Overleg met betrokken instellingen. Als er al contacten bestaan met instellingen die mogelijk meer weten raadpleeg deze dan als eerste. Het uitwisselen van informatie is namelijk gebonden aan wettelijke regels die de privacy van het gezin beschermen. Een mogelijke manier om deze privacywet te omzeilen is het naamloos inbrengen van het probleem. De bespreking beperkt zich dan tot het uitwisselen van kennis over de waargenomen signalen en suggesties voor een plan van aanpak.
- Win advies in bij het AMK. Het AMK kan in deze fase steun bieden bij het interpreteren van de signalen. Daarnaast kunnen de professionals advies geven over hoe de leerkracht verder te werk kan gaan.
- Stel een plan van aanpak op. Als na overleg met anderen nog altijd een vermoeden blijft bestaan van kindermishandeling is nader onderzoek noodzakelijk. Dan moet er met de betrokkenen een plan van aanpak worden opgesteld. In dat plan moet worden opgenomen wat er moet gebeuren. Daarnaast is het belangrijk om nu al af te spreken wie de coördinatie op zich neemt en wie wat doet en wanneer. In het plan van aanpak wordt in elk geval één van de volgende opties opgenomen:
  - Gesprek met de ouders,
  - Gesprek met het kind,
  - Onderzoek van het kind.

Bij voorkeur voert degene die het vermoeden heeft ingebracht het gesprek met de ouders of het kind. Hij kan als beste aangeven waarom hij zich zorgen maakt. Dit is voor iedereen een grote stap en daarom is een goede voorbereiding uiterst belangrijk.

Het kan voorkomen dat iemand de ervaring heeft opgedaan dat hij voor dit soort gesprekken niet geschikt is, omdat hij bijvoorbeeld niet de juiste toon weet te raken of zijn woede niet weet te beheersen. In dat geval is het beter dat iemand anders het gesprek voert.

In geval van vermoedens van seksueel misbruik is het sowieso verstandiger dat een deskundige het gesprek voert. Het beste kan dit worden gedaan in overleg met het AMK.

Wanneer er wordt gekozen voor de optie onderzoek moet worden gedacht aan bijvoorbeeld een lichamelijk onderzoek door een arts, observatie door een pedagoog of onderzoek door een leerlingbegeleider. Over het algemeen is daarvoor wel toestemming vereist van de ouders.

De valkuilen:

- Het gevoel dat collega's je niet steunen. Door een actief instellingsbeleid kan het worden voorkomen dat iemand zich alleen voelt staan. Wanneer dit toch gebeurt kan er steun worden gezocht bij het AMK.
- 'We zijn het niet eens'. Let er bij onderlinge meningsverschillen altijd op dat het kind daarvan niet de dupe wordt. Als het kind thuis wel veilig is kan er nader onderzoek plaatsvinden.

■ Fase 3: Nader Onderzoek:

Het doel:

- Meer inzicht verkrijgen op het welzijn van het kind, de eventuele problemen in het gezin en de oorzaken daarvan.

De stappen:

- Praat zo mogelijk met het kind. Hoewel het onwaarschijnlijk is dat een kind zijn mond open zal doen als het wordt mishandeld, moet toch worden overwogen om de zorgen aan het kind voor te leggen. Het best kan dit via een omweg worden gedaan. Door leerprestaties en/of gedrag centraal te stellen kan er worden gevraagd of het kind iets dwarszit. Later volgt er meer informatie over het voeren van zo'n gesprek.
- Leg de zorgen voor aan de ouders. Als er zorgen zijn over een kind zijn de ouders normaal gesproken de eerste die het recht hebben dit te weten. Zij kunnen als beste aangeven wat de mogelijke oorzaken zouden kunnen zijn. In het geval van kindermishandeling (door de ouders) spelen zij daar zelf echter een grote rol in. Dat zullen zij niet graag erkennen, maar ook zij hebben over het algemeen het beste met hun kinderen voor. Voor veel ouders is het een opluchting als er een helpende hand wordt uitgestoken. Al met al is het doel van het gesprek om te achterhalen of er problemen zijn in het gezin of wat de mogelijke andere verklaringen kunnen zijn voor de opgevangen signalen. Later volgt er meer informatie over het voeren van zo'n gesprek.
- Onderzoek het kind of laat het onderzoeken. Professionals kunnen middels onderzoek de opgevangen signalen beter interpreteren.
- Bespreek de resultaten. Na het voeren van de gesprekken en het eventuele onderzoek is het belangrijk dat de bevindingen worden besproken met de opstellers van het plan van aanpak. Door de resultaten naast elkaar te leggen ontstaat er een genuanceerder beeld van het welzijn van het kind en de gezinssituatie. Dit beeld kan het vermoeden van mishandeling ontkrachten of versterken en bepaalt het verloop van fase 4.

De valkuilen:

- Bang zijn iemand onterecht te beschuldigen. Het gesprek dat wordt gevoerd start niet met de insteek om de ouders te beschuldigen. U wilt in het gesprek uw zorgen aan hen voorleggen!
- Bang zijn dat het kind na het gesprek extra wordt 'gestraft'. Deze angst is begrijpelijk, maar toch moeten de zorgen met de ouders worden besproken. Wanneer u bang bent dat het gesprek gevolgen heeft voor het kind, spreek dat dan uit tijdens het gesprek.
- Bang zijn dat de vertrouwensband tussen u en de ouders weg is. Als het vertrouwen niet sterk genoeg is om als basis te dienen voor een gesprek waarin de zorgen rond een kind worden besproken dan is er al spraken van een beperkt vertrouwen.

■ Fase 4: Het vermoeden wel of niet bevestigd:

Het doel:

- Ouders helpen bij de aanpak van andere problemen.
- Zoeken naar nieuwe mogelijkheden om helderheid te verkrijgen.
- Nadenken over een mogelijke aanpak als het vermoeden al is bevestigd en hierover overeenstemming verkrijgen met de ouders.

De stappen:

Als het vermoeden niet is bevestigd:

- Ondersteun de ouders zo nodig bij de aanpak van andere problemen. Wijs ouders bijvoorbeeld op de mogelijkheden voor opvoedingsondersteuning of adviseer hen via de huisarts een onderzoek van het kind aan te vragen.

Als het vermoeden niet is bevestigd, maar ook niet is ontkracht:

- Overleg met de opstellers van het plan van aanpak of er mogelijk nog andere wegen zijn om meer informatie te verkrijgen. Als dat niet lukt neem dan contact op met het AMK. Wellicht dat de medewerkers daarvan nog suggesties kunnen aandragen.

Als het vermoeden wel is bevestigd:

- Inventariseer de hulpverleningsmogelijkheden. Denk bijvoorbeeld aan: opvoedingsondersteuning, verslavingszorg, maatschappelijk werk, thuishulp, psychische hulpverlening, relatiebemiddeling, gezinstherapie. Bij de hulpverleningsinstanties kan worden geïnformeerd in hoeverre hun aanbod aansluit bij de problemen in het gezin. Zorg ervoor dat je op de hoogte bent of wordt gesteld van de te doorlopen procedures, wachtlijsten en de mogelijkheden voor crisisopvang.
- Spreek met ouders over de aanpak van de gezinsproblemen. Informeer in dit gesprek de ouders over de hulpverleningsmogelijkheden, maar laat hen ook zelf met ideeën komen. In samenspraak moet er een keuze worden gemaakt. Die eigen inbreng verhoogt de kans dat de orders gemotiveerd raken om mee te werken. Als blijkt dat de ouders niet openstaan voor enige vorm van hulp, neem dan contact op met het AMK. Daarbij verdient het de voorkeur om de ouders in te lichten dat u zich daartoe moreel verplicht voelt.

De valkuilen:

- Pessimisme. Ervaringen uit het verleden kunnen ervoor zorgen dat de leerkracht weinig vertrouwen heeft in het verloop van het proces. Een kind mag echter niet de dupe worden van de teleurstellingen uit het verleden!
- Weinig vertrouwen in een instelling. Als je ontevreden bent over de wijze waarop een instelling eerdere gevallen heeft aangepakt is dat een reden om dat met de instelling te bespreken. Het mag geen excuus zijn om een gezin niet de hulp aan te bieden die het hard nodig heeft!
- 'Er wordt toch niets met de melding gedaan'. Zie het vorige punt!
- De situatie lijkt uitzichtloos. Zie de vorige punten!
- Beroepsgeheim. Een beroepskracht heeft het recht om, na zorgvuldige afweging, zijn vermoeden te melden bij het AMK. Dit is vastgelegd in de wet op de jeugdhulpverlening (artikel 53). Om die zorgvuldige afweging te maken adviseert Mr. Lydia Janssen (juridisch adviseur) om de volgende hulpvragen te beantwoorden:
  - Welk doel wil ik bereiken met het spreken?
  - Kan een ander dit doel wellicht ook bereiken zonder verbreking van het beroepsgeheim?
  - Heb ik alles geprobeerd om toestemming te krijgen van de cliënt?

- Hoe weeg ik de belangen die de cliënt heeft bij mijn zwijgen en bij mijn spreken?
- Besluit ik tot spreken, welke informatie moet ik de ander dan geven om het doel te bereiken?

Toelichting bij de vragen:

- Neem de beslissing om het geheim te doorbreken niet alleen!
- Geef degene aan wie je het geheim breekt alleen relevante informatie die hij nodig heeft en laat onnodige privacygevoelige informatie achterwege.

■ Fase 5: evaluatie:

Het doel:

- Checken of alles is gelopen, zoals was bedoeld.
- Les voor de toekomst

De stappen:

- Evalueren hoe het een en ander is gegaan. Bespreek met de opstellers van het plan van aanpak het verloop van de stappen. Was er een goede rolverdeling? Is er voldoende of teveel tijd gebruikt? Waar zaten de knelpunten.
- Emoties van de betrokkenen. Is er voldoende aandacht geweest voor de emoties van alle betrokkenen? Is er ook voor de opstellers nazorg nodig?

De valkuilen:

- Het niet doen van de evaluatie omdat alles toch is opgelost.

■ Fase 6: Nazorg:

Het doel

- Steun blijven geven aan het kind.
- Signaleren van eventuele verslechtingen.

De stappen:

- Blijf alert op het welzijn van het kind. Blijf het kind goed in de gaten houden en blijf het steunen.
- Roep zo nodig de betrokkenen weer bij elkaar als de situatie niet verbeterd of juist verslechterd.
- Zoek opnieuw contact met het AMK als de situatie niet verbeterd of juist verslechterd.

De valkuil:

- Ongeduld. Hardnekkige problemen verdwijnen niet op korte termijn. Er gaat een lange periode overheen voordat resultaten zichtbaar worden en de hulpverlening optimaal op gang is gekomen!

In de meeste gevallen is het stappenplan geschikt. Uiteraard zijn er ook gevallen waarin er zal moeten worden afgeweken van dit plan. Daarvan volgen hier enkele voorbeelden:

- *Iemand anders vermoedt kindermishandeling:*
Leg in dit geval goed vast wie wat doet. Geef aan dat de melder ook zelf het AMK kan inschakelen, maar start gewoon in fase 1.
- *Het kind vertelt zelf spontaan over de thuissituatie:*
Start onmiddellijk met de stappen uit fase 2. Ga in gesprek met het kind. Over dat gesprek volgt later meer informatie.
- *De situatie is levensbedreigend:*
Neem direct contact op met het AMK en schakel zo nodig de politie in!
- *Het kind wordt mishandeld of misbruikt buiten het gezin:*
Win advies in bij het AMK over hoe en wie de ouders gaat informeren.

Communicatie

Ik had het in het voorwoord al over communicatie. Uit het onderzoek dat ik deed voor het maken van dit protocol ontdekte ik dat het van wezenlijk belang is om afspraken te maken over communicatie. Het moet worden vastgelegd wie er waarvoor verantwoordelijk is en hoe de communicatielijnen eruitzien. Daarom heb ik hieronder een communicatieschema gemaakt aan de hand van de verschillende fasen van het stappenplan. Daarin zijn enkele plekken nog niet ingevuld. Deze plekken moeten door het team worden besproken, waarna het schema een definitieve invulling kan krijgen.

Fase	Voorkomende communicatie	Verantwoordelijk
1	• Aanleggen logboek en verzamelen gegevens	Groepsleerkracht
	• Eerste gesprek kind/ ouders (indien mogelijk)	Groepsleerkracht
2	• Zorgen delen	Groepsleerkracht brengt dit (anoniem) in _____
	• Opstellen plan van aanpak met zorgteam	Onder verantwoording van _____
	• Eerste adviesgesprek AMK	_____
3	• Gesprek met kind	_____
	• Gesprek met ouders	_____
	• Overleg	Zorgteam
4	• Gesprek ouders	_____
	• Adviesgesprek AMK	_____
	• MELDING AMK	_____
5	• Evalueren	Zorgteam
6	• Volgen welzijn kind	Groepsleerkracht

Gesprekken met kinderen en ouders

■ Het kind:

Gevoelens:

Een kind dat vertelt dat hij wordt mishandeld heeft een hele lange weg afgelegd om dat te kunnen. Door de loyaliteit aan de ouders voelt het gesprek voor het kind als het verraden van de ouders. Misschien weet het kind niet eens zeker dat er een probleem is, want thuis zeggen ze hem dat het allemaal normaal is wat er gebeurt. Het kind is bang voor de gevolgen van zijn bekentenis.

Dat betekent dat een kind met een groot tegenstrijdig gevoel in het gesprek zit. Enerzijds wil hij hulp en steun en aan de andere kant is er de angst voor de gevolgen. Dat gevoel kan ervoor zorgen dat een kind in een eerste gesprek lang niet alles durft te zeggen en vooralsnog alleen maar steun zoekt.

Doelen van het gesprek:

- Het kind steunen.
- Helder krijgen wat er aan de hand is.
- Helder krijgen hoe het kind de problemen beleeft.
- Het kind duidelijk maken dat er hulp van anderen nodig is om de problemen van thuis op te lossen.
- Vertrouwen winnen voor verder contact.

Het is belangrijk om tijdens het gesprek in acht te nemen dat het geen doel is om het kind duidelijk te maken dat het wordt mishandeld of om direct bewijzen te verzamelen. Dit kan de schade bij het kind nog groter maken dan het al is.

Leeftijd van het kind:

De leeftijd van een kind is bepalend voor de mogelijkheden en de duur van het gesprek. Zo kan een gesprek met kinderen onder de zes jaar eventueel plaatsvinden aan de hand van een prentenboek, maar besef dat dit het gesprek ook kan sturen. De duur van het gesprek met een kind van onder de zes jaar duurt hoogstens vijftien minuten. Voor kinderen tot acht jaar duurt het ongeveer een half uur en oudere kinderen kunnen een uur in gesprek blijven.

Vorbereiding:

Een spontane onthulling van een kind kun je niet voorbereiden. Wanneer de onderstaande punten die in acht moeten worden genomen voor een gepland gesprek bekend zijn bij de leerkracht kunnen ze toch dienen als leidraad bij dit ongeplande gesprek.

In beide gesprekken is de houding van de leerkracht bepalend voor het verdere proces. Het is zaak een kind dat eenmaal uit zijn schulp komt daar ook uit te houden door het vertrouwen te winnen en voor de toekomst te behouden.

Algemene aandachtspunten:

- Zoek een rustige plek en neem de tijd voor het gesprek.
- Zorg voor een veilige sfeer. Alteneer oogcontact en raak het kind niet onnodig aan.
- Geloof het kind. Neem de signalen serieus. Er is hoe dan ook iets aan de hand.
- Luister naar het kind en volg zijn tempo. Forceer niets en geef niet direct oplossingen. Respecteer het kind als hij (nog) iets wil vertellen en gebruik de woorden van het kind als u wilt vragen of samenvatten.
- Reageer rustig op wat het kind vertelt. Door een heftige reactie kan een kind weer dichtklappen.
- Veroordeel de ouders niet. Een kind heeft geen vertrouwen in iemand die zijn ouders afvalt.
- Vertel het kind dat het niet de schuld is van het kind en dat het niet de enige is die zo iets overkomt.
- Spreek waardering uit voor de moedige stap die het kind heeft genomen.

Geheimhouding:

Beloof nooit (!), ook niet vooraf, aan een kind dat je het geheim zult houden. Op een gegeven moment zul je de belofte moeten breken en dat schaadt het vertrouwen van het kind. Wel kun je beloven niets te zullen doen zonder dat je het tegen het kind vertelt.

Vragen:

Luister actief en stel vragen waarbij de volgende tips kunnen helpen:

- Stel open vragen.
- Stel korte vragen.
- Stel niet te vragen achter elkaar.
- Stel geen waarom-vragen.
- Vermijd suggestieve vragen.
- Dring niet aan als het kind de vragen ontwijkt.

Het gesprek afsluiten:

Het kind zal zich afvragen wat er na het gesprek gaat gebeuren. Leg het daarom ook uit wat je gaat doen en vertel nogmaals dat je niets zult doen zonder dat je daarvan het kind op de hoogte stelt. Laat ook merken dat het kind bij je terecht kan. Spreek een volgend gesprek af en maak duidelijk wanneer en waar je bereikbaar bent.

■ De ouders:

Gevoelens:

Ouders die hun kind mishandelen zijn vaak extra kwetsbaar. Ze hebben soms weinig gevoel van eigenwaarde en zijn overgevoelig voor kritiek. Vaak weten ze zelf dat ze falen in de opvoeding en als iemand ze dat ook nog eens komt vertellen is dat zeer confronterend. Ze voelen zich dan mislukt en afgewezen.

Ze kunnen de bemoeienis van buitenaf als dreigend ervaren, wat kan resulteren in een defensieve of agressieve reactie.

Ook gelatenheid en het gevoel dat er toch niets aan hun probleem te doen is zijn gevoelens die ouders kunnen hebben. Houd daar rekening mee tijdens de voorbereiding.

Doelen van het gesprek:

- Situatie van het kind zo goed mogelijk in beeld krijgen.
- Zorgen over het kind met de ouders delen.
- Ouders het probleem laten onderkennen.
- Vertrouwen winnen van de ouders.
- Ouders motiveren om hulp te zoeken.
- Contact onderhouden met het gezin,
- Een afspraak maken voor een volgend gesprek.

Vorbereiding:

- Wie gaat het gesprek voeren?
- Voer je het alleen of met zijn tweeën?
- De plek van het gesprek.
- Maximaal één uur.
- Kies een haalbaar doel.

Leidraad voor het gesprek:

- Stel ouders op hun gemak en kom vervolgens snel ter zake.
- Vertel dat het gesprek vertrouwelijk is.
- Deel alleen concrete waarnemingen mee en geen interpretaties ervan.
- Vermijd de woorden mishandeling en incest.
- Vraag of de ouders de signalen ook opmerk(t)en.
- Zeg dat jij je zorgen maakt over het kind.
- Vraag de ouders of zij die zorgen delen.
- Vraag de ouders of zij een verklaring hebben voor het gedrag van het kind.

Aandachtspunten:

- Stel je niet op als deskundige of autoriteit.
- Gebruik geen vaktaal en psychologiseer niet.
- Respecteer de ervaringsdeskundigheid van de ouders.
- Val de ouders niet in de rede en reageer niet geërgerd.
- Vertel ook positieve dingen over het kind.
- Veroordeel of beschuldig niet en toon begrip voor de ouders.
- Neem de tijd voor de weerstand van de ouders.
- Laat het gesprek niet afdwalen en laat het kind centraal staan.
- Spreek de ouders aan op hun verantwoordelijkheid.
- Betrek de ouders bij het vinden van oplossingen.
- Maak duidelijk wat je kunt doen en welke hulp anderen kunnen bieden.
- Houd je aan de afspraken die je met het kind hebt gemaakt!

Vragen:

Luister actief en wees alert op non-verbale boodschappen. Vat regelmatig samen. Stel open vragen en vraag door als u ergens dieper op in wil gaan.

Het gesprek afsluiten:

Vat het gesprek samen en bespreek het vervolg. Laat in elk geval blijken dat het voor jou geen vrijblijvend gesprek is geweest en dat je goed in de gaten zult houden hoe het met het kind gaat. Laat ook de ouders weten wanneer en waar je bereikbaar bent. Direct na het gesprek noteer je de indrukken en de afspraken die tijdens het gesprek zijn gemaakt. Voor de volledigheid kun je ook de ouders een brief sturen waarin die afspraken zijn opgenomen.

Wanneer er sprake is van een andere culturele achtergrond dan de Nederlandse is het raadzaam om het AMK om advies te vragen voordat je in gesprek gaat. Zij kunnen je extra informatie geven omtrent gebruiken en gewoonten in de betreffende cultuur.

Het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK):

De meest aangewezen instelling om aan te kloppen met vragen over dit onderwerp is het Advies- en meldpunt kindermishandeling (AMK). Het AMK is ontstaan uit de vroegere bureaus vertrouwensartsen en bestaat in de huidige hoedanigheid sinds 1 januari 2000. Het AMK is een landelijk dekkend netwerk met bureaus in iedere provincie of grootstedelijke regio's.

Iedereen met een vermoeden van kindermishandeling kan bij het AMK aankloppen. Personen uit de omgeving van het kind, mensen die werken met een kind of ouders en hulpverleners kunnen allemaal contact opnemen met het AMK.

Als je contact opneemt met het AMK heb je de mogelijkheid om advies te vragen of om een vermoeden te melden.

Advies:

Het AMK kan adviseren bij de volgende vragen:

- Interpretatie van signalen,
- De juiste insteek voor een gesprek met de ouders,
- Culturele verschillen in opvattingen over opvoeding,
- De schadelijkheid van bepaald gedrag van de ouders voor het kind,
- Het hulpverleningsaanbod in de regio.

Voor het geven van een advies heeft het ANK geen naam en adresgegevens nodig van melder en slachtoffer. Het is ook mogelijk dat het AMK de adviesvrager ondersteunt bij het uitvoeren van het advies.

Melden:

Als de leerkracht alles heeft gedaan om de waarheid boven tafel te krijgen en de zorgen over een kind zijn niet weggenomen, kan hij het vermoeden melden bij het AMK. Een melding kan worden gedaan als:

- De leerkracht niet de benodigde informatie over het gezin kan achterhalen,
- De ouders niet openstaan voor een gesprek,
- De ouders geen medewerking willen verlenen aan het oplossen van de problemen.

Als er een melding wordt gedaan bij het AMK, dan moeten de volgende gegevens worden verstrekt:

- Naam en adresgegevens van ouders en kind,
- Uiteenzetting van de zorgen,
- Welke stappen zijn gezet en wat was het resultaat.

Na de melding nodigt het AMK de ouders uit voor een gesprek. Indien mogelijk wordt ook het kind voor een gesprek uitgenodigd. Naast deze gesprekken wint het AMK informatie in bij o.a. huisarts, consultatiebureau en school. Als het AMK het vermoeden bevestigd ziet, dan proberen zij de ouders te motiveren voor hulpverlening.

Niet iedere ouder werkt helaas uit vrije wil mee. Als er geen medewerking vanuit de ouders komt wordt de Raad voor de Kinderbescherming ingeschakeld. Ook deze instantie zal in eerste gesprekken proberen om de ouders bereid te krijgen voor vrijwillige medewerking. Lukt dit niet dan kan de Raad meer druk uitoefenen door de kinderrechter te verzoeken een kinderschermingsmaatregel op te leggen. Deze maatregel is over het algemeen een ondertoezichtstelling (OTS). De ouder is dan wettelijk verplicht om de aanwijzingen op te volgen van een gezinsvoogd die door de kinderrechter wordt toegewezen. Op die manier wordt de ouders een deel van de zeggenschap over het kind ontnomen. Wanneer de positie van een kind in het gezin te kwetsbaar is raken ouders de gehele zeggenschap kwijt en wordt het kind uit huis geplaatst. In de meeste gevallen wordt het kind dan opgevangen in een pleeggezin.

Anonimiteit:

Wanneer er melding wordt gedaan bij het AMK kan dit niet anoniem. Doe je dit toch, ga er dan vanuit dat de melding niet in behandeling zal worden genomen. Wel is het mogelijk om anonimiteit te vragen ten opzichte van de daders. Het AMK zal daarvoor wel de reden vragen en aan de hand daarvan proberen in te schatten of het wel of niet wenselijk is om de anonimiteit te bewaren.

Het AMK is namelijk voorstander van openheid richting de dader. Als er contact wordt opgenomen met de daders door het AMK en zij niet kunnen aangeven van waar de melding kwam zullen de daders zich verraden voelen. Het is voor de AMK-medewerker een extra drempel in het gesprek, omdat de daders meer bezig zullen zijn met het achterhalen van de melder dan met het oplossen van het probleem.

De wet:

In de tekst waarin ik heb uitgelegd hoe de werking is na de melding van het AMK heb ik al uitgelegd hoe en wanneer er sprake mag zijn van het doorbreken van het beroepsgeheim en hoe de Raad van de Kinderbescherming te werk gaat.

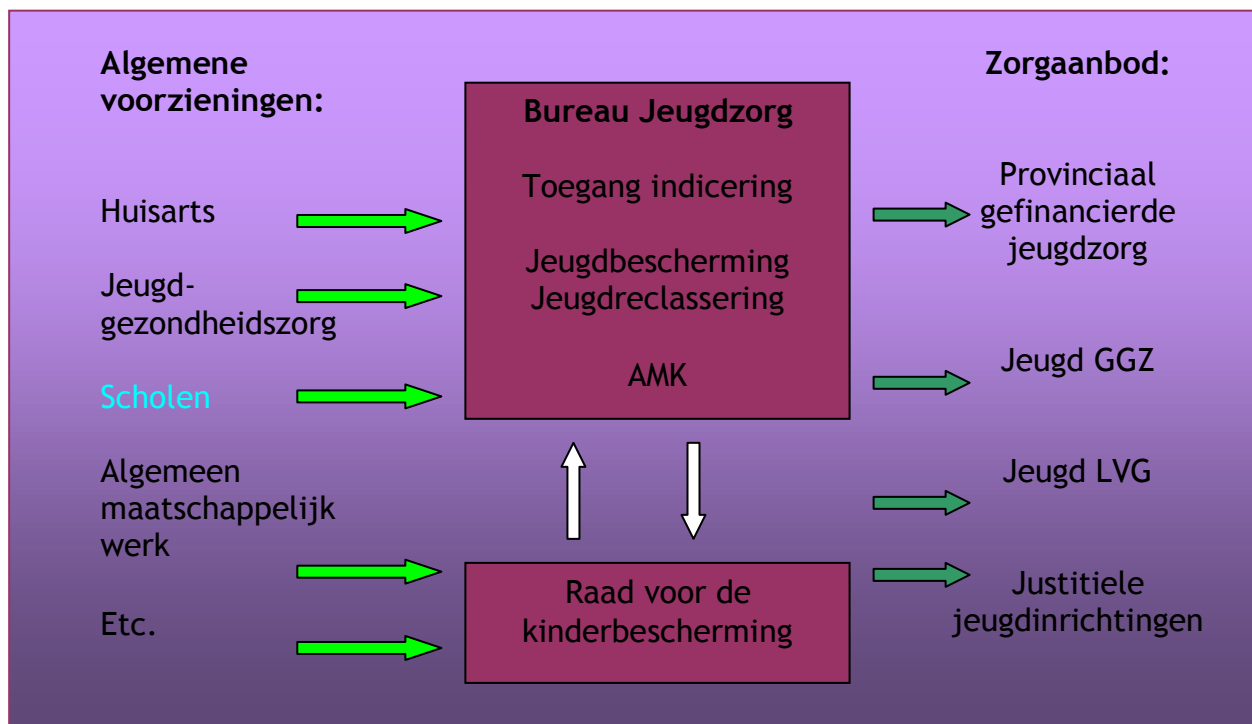
In het verdrag inzake de rechten van het kind valt verder te lezen hoe kinderen bij wet zijn beschermd. Maar wat betekent dat voor de leerkracht? Wat mag en wat moet?

Eigenlijk is dat heel kort en bondig samen te vatten. Ik verwijs dan naar artikel 2, lid 2 van eerdergenoemd verdrag inzake de rechten van het kind:

'De staten die partij zijn, nemen alle passende maatregelen om te waarborgen dat het kind wordt beschermd tegen alle vormen van discriminatie of bestraffing op grond van de omstandigheden of de activiteiten van, de meningen geuit door de overtuigingen van de ouder, wettige voogden of familieleden van het kind.'

Dat betekent niets meer en minder dat iedereen in Nederland verplicht is om kinderen te beschermen tegen de genoemde delicten. Onder deze delicten vallen ook kindermishandeling, verwaarlozing en misbruik.

Kinderen kunnen op verschillende manieren worden beschermd. Dat betekent dat je een handelingsplicht hebt, maar niet per definitie een meldingsplicht. Je hebt wel een meldingsrecht. In een schema ziet de vormgeving van het jeugdhulpverleningstraject er als volgt uit:

In dit schema is goed te zien dat de rol van de school signalerend is. Zeker als de stappen worden gevolgd die eerder voorbijkwamen is duidelijk dat er al in een vroeg stadium hulp wordt gevraagd bij het AMK. Het AMK is weer onderdeel van het bureau jeugdzorg, welke op haar beurt weer verantwoordelijk is voor de hulpverlening.

■ **Voorblad logboek**

Naam invuller: _____

Functie : _____

Datum opstart
protocol : _____

Kind : _____

Relatie t.o.v.
Kind : _____

Samenstelling zorgteam:

Lid nr.	Naam	Functie	Taken PVA*
1		Leerkracht	
2			
3			
4			
5			

* PVA= Plan Van Aanpak

■ Signaallijst

Signalen kinderen 0-4 jaar

Lichamelijk welzijn:

- Blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijtwonden
- Groeiachterstand
- Voedingsproblemen
- Ernstige luieruitslag
- Slecht onderhouden gebit
- Kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan
- Oververmoeid
- Vaak ziek
- Ziektes herstellen slecht
- Kind is hongerig
- Achterblijvende motoriek
- Niet zindelijk op leeftijd dat het hoort

Gedrag van het kind:

- Weinig spontaan
- Passief, lusteloos en weinig interesse in spel
- Apathisch, toont geen gevoelens of pijn
- In zichzelf gekeerd, leeft in een fantasiewereld
- Labiel
- Erg nerveus
- Hyperactief
- Negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, faalangst
- Negatief lichaamsbeeld

Tegenover andere kinderen:

- Agressief
- Speelt weinig met andere kinderen
- Wantrouwend
- Niet geliefd bij andere kinderen

Tegenover ouders

- Angstig, schrikachtig en waakzaam
- Meegaand, volgzaam
- Gedraagt zich in bijzijn van ouders anders dan zonder ouders.

Tegenover andere volwassenen:

- Angst om zich uit te kleden
- Angst voor lichamelijk onderzoek
- Verstijft bij lichamelijk contact
- Angstig, schrikachtig en waakzaam
- Meegaand, volgzaam
- Agressief
- Overdreven aanhankelijk
- Wantrouwend
- Vermijd oogcontact

Overig:

- Plotselinge gedragsverandering
- Gedraagt zich niet naar zijn leeftijd
- Taal- en spraakstoornissen

Gedrag van de ouder:

- Onverschillig over het welzijn van het kind
- Laat zich regelmatig negatief uit over het kind
- Troost het kind niet
- Geeft aan het niet meer aan te kunnen
- Is verslaafd
- Is ernstig (psychisch) ziek
- Kleedt het kind regelmatig te warm of te koud aan
- Zegt regelmatig afspraken af
- Vergeet preventieve inentingen
- Houdt het kind vaak thuis van school
- Heeft irreële verwachtingen van het kind
- Zet het kind onder druk om te presteren

Gezinssituatie:

- Samengaan van stressvolle omstandigheden zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen
- Sociaal isolement
- Alleenstaande ouder
- Partnermishandeling
- Gezin verhuist regelmatig
- Slechte algehele hygiëne

Signalen specifiek voor seksueel misbruik:

- Verwondingen aan geslachtsorganen
- Vaginale infecties en afscheiding
- Jeuk bij vagina of anus
- Pijn in bovenbenen
- Pijn bij lopen of zitten
- Problemen bij plassen
- Urineweginfecties
- SOA's

Gedrag specifiek voor seksueel misbruik:

- Drukt benen tegen elkaar bij lopen of oppakken
- Afkeer van lichamelijk contact
- Maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek
- Extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik

Signalen kinderen 4-12 jaar:

Lichamelijk welzijn:

- Blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijtwonden
- Groeiachterstand
- Te dik
- Slecht onderhouden gebit
- Regelmatig buikpijn, hoofdpijn of flauwvallen
- Kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan
- Oververmoeid
- Vaak ziek
- Ziektes herstellen slecht
- Kind is hongerig
- Eetstoornissen
- Achterblijvende motoriek
- Niet zindelijk op leeftijd dat het hoort

Gedrag van het kind:

- Timide, depressief
- Weinig spontaan
- Passief, lusteloos en weinig interesse in spel
- Apathisch, toont geen gevoelens of pijn
- In zichzelf gekeerd, leeft in een fantasiewereld
- Labiel
- Erg nerveus
- Hyperactief
- Negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, faalangst
- Negatief lichaamsbeeld
- Agressief, vernielzucht
- Overmatige masturbatie

Tegenover andere kinderen:

- Agressief
- Speelt weinig met andere kinderen
- Wantrouwend
- Niet geliefd bij andere kinderen

Tegenover ouders:

- Angstig, schrikachtig, waakzaam
- Meegaand, volgzaam
- Gedraagt zich in bijzijn ouders anders dan zonder ouders

Tegenover andere volwassenen

- Angst om zich uit te kleden
- Angst voor lichamelijk onderzoek
- Verstijft bij lichamelijk contact
- Angstig, schrikachtig, waakzaam
- Meegaand, volgzaam
- Agressief
- Overdreven aanhankelijk
- Wantrouwend
- Vermijdt oogcontact

Overig:

- Plotselinge gedragsverandering
- Gedraagt zich niet naar zijn leeftijd
- Slechte leerprestaties
- Rondhangen na school
- Taal- en spraakstoornissen

Gedrag van de ouder:

- Onverschillig over het welzijn van het kind
- Laat zich regelmatig negatief uit over het kind
- Troost het kind niet
- Geeft aan het niet meer aan te kunnen
- Is verslaafd
- Is ernstig (psychisch) ziek
- Kleedt het kind te warm of te koud aan
- Zegt regelmatig afspraken af
- Houdt het kind vaak van school
- Heeft irreële verwachtingen van het kind
- Zet het kind onder druk om te presteren

Gezinssituatie:

- Samengaan van stressvolle omstandigheden zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen
- Sociaal isolement
- Alleenstaande ouder
- Partnermishandeling
- Gezin verhuist regelmatig
- Slechte algehele hygiëne

Signalen specifiek voor seksueel misbruik:

- Verwondingen aan geslachtsorganen
- Vaginale infecties en afscheiding
- Jeuk bij vagina of anus
- Pijn in bovenbenen
- Pijn bij lopen of zitten
- Problemen bij plassen
- Urineweginfecties
- SOA's

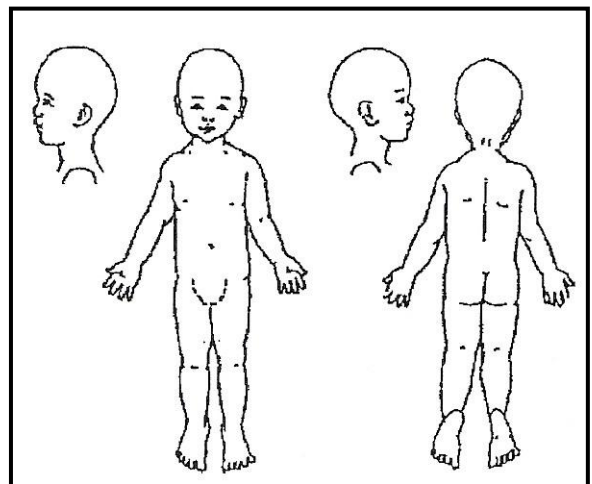
Gedrag specifiek voor seksueel misbruik:

- Drukt benen tegen elkaar bij lopen of oppakken
- Afkeer van lichamelijk contact
- Maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek
- Extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik
- Zoekt seksuele toenadering tot volwassenen

■ **Registratieformulier fysiek letsel**

Naam invuller: _____
 Functie : _____
 Datum : _____
 Kind : _____

Relatie t.o.v. _____
 Kind : _____

Vragen omtrent ontstaan van het letsel:

1. Welk soort letsel? (kneus, steek, brand, etc.) _____
2. Welke plaats? (aangeven in tekening) _____
3. Is dit een gebruikelijke plaats voor dit soort letsel? _____
4. Hoe ziet de wond eruit? (kleur, vorm, randen, etc.) _____
5. Ziet het letsel er gebruikelijk uit? _____
6. Wanneer is het letsel ontstaan? _____
7. Klopt het uiterlijk van het letsel met de genoemde ouderdom? _____
8. Wat was de oorzaak van het ongeval? _____
9. Klopt deze verklaring met het soort, plaats en uiterlijk van het letsel? _____
10. Wie was de veroorzaker van het ongeval? _____
11. Waren er anderen bij aanwezig? Wie? _____
12. Welke maatregelen werden genomen door de opvoeders of anderen? _____
13. Was dat adequaat? Waarom wel/niet? _____
14. Heb je een vermoeden dat er sprake is van kindermishandeling? _____
15. Heb je het vermoeden dat er sprake is van verwaarlozing? _____
16. Welke actie heb je ondernomen? _____

Opmerkingen:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

■ **Observatieformulier**

Naam invuller: _____
Functie : _____
Datum : _____
Kind : _____

Relatie t.o.v.
Kind : _____

Observatiepunten

1. Sinds wanneer vertoont het kind opvallend gedrag?

2. Is er de laatste tijd iets in het gedrag of in de situatie van het kind veranderd?

3. Het opvallende gedrag bestaat uit (zie signaallijst):

4. Hoe is de verhouding tot de medeleerlingen?

5. Hoe is de uiterlijke verzorging van het kind, zoals kleding en dergelijke?

6. Hoe is de verhouding tot vrouwelijke/mannelijke leerkrachten?

7. Hoe is het contact tussen de school en de ouders?

8. Zijn er bijzonderheden over het gezin te melden?

9. Van wie heb je daarover informatie gekregen?

10. Wat is er bij je bekend over eventuele broertjes en zusjes?

11. Zijn er opvallende veranderingen in de schoolresultaten?

12. Welke andere aanvullingen wil je nog toevoegen?

Volgens de Wet op Persoonsregistraties hebben ouders het recht op inzage en correctie in het dossier van hun kind. Daarom dienen gegevens in het dossier zorgvuldig en zo objectief mogelijk te worden beschreven. Persoonlijke werkaantekeningen zijn geen onderdeel van het dossier en niet ter inzage voor ouders. Het is daarom belangrijk zeer zorgvuldig om te gaan met deze werkaantekeningen. Zet deze niet op naam. Zodra het mogelijk is vernietigt u ze.

■ **Plan Van Aanpak:**

Naam invuller : _____
 Functie : _____
 Datum : _____
 Kind : _____

Relatie t.o.v.
 Kind : _____

Wat?	Wanneer?	Klaar?
	Wie?	
Wat?	Wanneer?	Klaar?
	Wie?	
Wat?	Wanneer?	Klaar?
	Wie?	
Wat?	Wanneer?	Klaar?
	Wie?	

Dit plan van aanpak wordt gecoördineerd door: _____

■ **Vorbereidingsformulier gesprek kind:**

Naam invuller : _____
Functie : _____
Datum : _____
Kind : _____

Relatie t.o.v.
Kind : _____

Doel(en) van het gesprek:

- Het kind steunen.
- Helder krijgen wat er aan de hand is.
- Helder krijgen hoe het kind de problemen beleeft.
- Het kind duidelijk maken dat er hulp van anderen nodig is om de problemen van thuis op te lossen.
- Vertrouwen winnen voor verder contact.

Welke vragen ga je zeker stellen:

1. _____
2. _____
3. _____

Hoe is het gesprek verlopen?

Hoe nu verder?

■ **Vorbereidingsformulier gesprek ouder(s):**

Naam invuller : _____
Functie : _____
Datum : _____
Kind : _____

Relatie t.o.v.
Kind : _____

Doel(en) van het gesprek:

- Situatie van het kind zo goed mogelijk in beeld krijgen.
- Zorgen over het kind met de ouders delen.
- Ouders het probleem laten onderkennen.
- Vertrouwen winnen van de ouders.
- Ouders motiveren om hulp te zoeken.
- Contact onderhouden met het gezin,
- Een afspraak maken voor een volgend gesprek.

Welke vragen ga je zeker stellen:

1. _____
2. _____
3. _____

Hoe is het gesprek verlopen?

Hoe nu verder?

■ **Evaluatieformulier:**

Fase	Wat ging goed?	Wat moet beter?
1		
2		
3		
4a		
4b		
5		
6		

Was er een goede rolverdeling? Is er voldoende of teveel tijd gebruikt? Waar zaten de knelpunten. Besteed ook aandacht aan de emoties van de betrokkenen. Is er voldoende aandacht geweest voor de emoties van alle betrokkenen? Is er ook voor de opstellers nazorg nodig?

Lijst met internetadressen:

Overheid Algemeen Seksueel Misbruik

www.justitie.nl
beleid/thema's
zoekwoord kindermishandeling
www.minvws.nl
zoekwoord kindermishandeling
www.overheid.nl
www.jeugdzorg.nl
www.jeugdinformatie.nl
www.kindermishandeling.info
www.kindermishandeling.nl
www.kinderbescherming.nl
www.defenceforchildren.nl
www.kinderrechten.nl
www.rechtenvanhetkind.nl
www.seksueelkindermisbruik.nl
www.transact.nl
www.overjegrenzen.nl
www.knokkers.nl
voor volwassenen die in hun jeugd te maken hebben gehad met k.m.

Hulpverlening/ AMK

www.mishandeling.nl
www.seksueelgeweld.nl
particuliere site
www.amk-nederland.nl
www.amk-amsterdam.nl
www.korrelatie.nl
www.drankjewel.nl
www.huiselijkgeweld.nl
www.vrouwenopvang-ams.nl
www.fiom.nl
www.slachtofferhulp.nl
www.jeugdriagg.nl

www.bjaa.nl
www.stopkindermishandeling.nl
www.kinderhulp.nl
www.kindertelefoon.nl
www.kinderrechtswinkel.nl
www.jip.org
www.artsennet.nl
zoekwoord kindermishandeling
www.lotgenoten-incestslachtoffers.nl
particuliere site
www.seksueelmisbruikt.nl
particuliere site
www.seksueelmisdrijf.nl
particuliere site
www.meldpunt.org
meldpunt kinderpornografie op Internet
www.zorgwijzer.nl

Opvoedingsondersteuning Sociaal Emotioneel

www.hulpgids.nl
www.geestelijkegezondheidszorg.pagina.nl
www.balansdigitaal.nl
www.oudersonline.nl
www.pedagogiek.net
www.pleegzorg.nl
www.kinderinfo.nl
www.steunpuntopvoeding.nl
www.opvoedingsondersteuning.info
www.samenopvoeden.nl
www.aps.nl/onderwijstelefoon
www.sociaalemotioneel.nl
www.kanjertraining.nl
www.pestweb.nl
www.pestten.net

(Prenten) boeken voor in de klas:

Titel: Knuffel heeft zorgen - een prentenboek over seksueel misbruik

Auteur: Anette Bley

ISBN-nummer: 9053413340

Info: Marjolein heeft een vreselijk geheim waarover ze niet mag praten van haar moeders vriend: ze wordt door hem seksueel misbruikt. De enige die haar geheim kent is haar knuffeldier. Als het ondraaglijk wordt, gaat Marjolein naar een lieve buurvrouw die gelukkig weet wat ze moet doen. Prentenboek met een integer uitgewerkt verhaal waarin het onderwerp incest op een voorzichtige wijze aan de orde komt. De ongewenste handelingen worden op een subtiele (wel duidelijke) manier getoond zodat ze een deel van hun dreiging verliezen. Het wil kinderen in de overtuiging steunen dat niemand recht heeft hen pijn te doen, hen een voorbeeld geven hoe ze hulp kunnen vinden en hen aanmoedigen hun zwijgen te verbreken. Deze uitgave kan worden voorgelezen door een volwassene, die bijvoorbeeld fungeert als vertrouwenspersoon op een basisschool, waarbij deze alleen is met het kind en hij/zij deze problematiek vermoedt. Bevat voor- en nawoord met duidelijke toelichting, informatie en telefoonnummers van bureaus, vertrouwensartsen en advies- en meldpunten kindermishandeling in Nederland en Vlaanderen. Waardevol, goed geïllustreerd en met de grootste zorg uitgevoerd prentenboek. Vanaf ca. 4 a 5 jaar.

Titel: Blijf van me af ! : over seksueel misbruik bij meisjes

Auteur: Martine Delfos

ISBN-nummer: 9075564414

Info: Voorleesboek voor kinderen van ca. 8 tot 12 jaar. Doel van het boekje is seksueel misbruik bespreekbaar te maken.

Titel: Blijf van me af ! : over seksueel misbruik bij jongens

Auteur: Martine Delfos

ISBN-nummer: 907556452X

Info: Voorleesverhaal, bedoeld voor jongetjes die te maken hebben met seksueel misbruik.

Titel: Sanne

Auteur: Martine Delfos

ISBN-nummer: 9077455019

Info: Sanne speelt veel alleen met haar knuffels en de poes. Ze heeft vaak ruzie met haar moeder, die plotseling zomaar vreselijk boos kan worden. Sanne denkt dat het haar schuld is. Maar is dit wel zo? Sanne is een therapeutisch verhaal voor kinderen van 6 tot 10 jaar, Het is bedoeld voor kinderen die te maken hebben met mishandeling en als gevolg daarvan een laag zelfbeeld hebben. Dit boek is een hulpmiddel om de problematiek uit te leggen en bespreekbaar te maken.

Titel: Blauwe Plekken

Auteur: Anke de Vries

ISBN-nummer: 9060698312

Info: Volgens haar moeder doet Judith een heleboel fout, terwijl ze toch zo haar best doet om haar moeder te helpen met de verzorging van haar kleine broertje. Maar desondanks wordt haar moeder vaak driftig en dan slaat ze Judith. Judith weet niet waarom en even later heeft haar moeder er ook weer spijt van. Soms is het zo erg dat ze thuis moet blijven omdat iedereen de blauwe plekken kan zien. Ze praat er niet over en niemand ontdekt wat er aan de hand is. Tot haar verbazing nodigt op een dag Michiel, een klasgenoot, haar bij hem thuis uit. Daar is het gezellig. Maar thuis wordt het alleen maar erger. Judith weet niet wat ze moet doen.

Titel: Groep zeven slaat terug**Auteur:** Jacques Vriens**ISBN-nummer:** 9026999186

Info: Dagmar ontdekt dat er vreemde dingen bij Sarah thuis gebeuren. Sarah zit vaak onder de blauwe plekken en bulten. Wanneer Sarah tegen Dagmar vertelt dat haar vader haar slaat, belooft Dagmar daar aanvankelijk haar mond over te houden, maar wanneer de situatie uit de hand loopt, neemt Dagmar hun klasgenoot Youssef in vertrouwen. Als ook de school zich met de problematiek gaat bemoeien, besluit de vader van Sarah zijn kinderen van school te halen. Dit pikt Sarahs klas niet. Groep zeven slaat terug met een vernietigend protest. Rechttoe, rechtaan verhaal dat geheel in de traditie van Jacques Vriens leest als een trein. Kinderen zijn helden en de schooltaferelen zijn zeer herkenbaar, levensecht en met humor beschreven. Het slot van het spannende boek is verrassend, maar ook wensvervullend. Het is daarom goed dat er nog een serieus nawoord van de schrijver in staat waarin hij beschrijft hoe je moet handelen als je met kindermishandeling te maken hebt. Geïllustreerd met grijs ingekleurde zwart-wit tekeningen. Op de omslag in kleur staat een protesterende groep zeven voor het huis van de woedende vader van Sarah. Geschikt voor lezers vanaf ca. 10 jaar.

Titel: Een Veilige plek**Auteur:** Kees Opmeer**ISBN-nummer:** 9026117884

Info: Sunny is er van overtuigd dat haar 'lastige' neefje Jop mishandeld wordt door haar 'lieve' tante. Wanneer niemand haar wil geloven, besluit ze met Jop te vluchten. Tijdens deze vlucht poging krijgt Sunny onverwacht hulp van de in haar ogen slome vriend van haar grotere zus. Aangrijpend verhaal, boeiend en met humor in korte zinnen geschreven. De auteur is werkzaam binnen de jeugdhulpverlening. Spannende omslagtekening in een losse stijl van een jongen en een meisje die wegrennen van een flatgebouw. In de tekst zijn in dezelfde stijl met grijstinten ingevulde, soms paginagrote, pentekeningen opgenomen. Elk hoofdstuk begint met dezelfde tekening van Sunny waarna zij, in een cursief gedrukt gedeelte (ca. 10 regels), haar ervaringen op een kladblokje schrijft. De rest is als flashback, in de verleden tijd, geschreven. Heel geschikt voor kinderen vanaf ca. 10 jaar.

Info: Een lied voor Iris**Auteur:** Jossee hussaarts**ISBN-nummer:** 9026119364

Info: Aan het begin van een nieuw schooljaar wordt Micha verliefd op zijn klasgenootje Iris en dat is wederzijds. Maar Iris heeft een probleem. Haar vader, de niet-geliefde rector van hun scholengemeenschap, is alcoholist. Als Micha op een dag blauwe plekken bij Iris ontdekt, door haar vader toegebracht, slaan bij hem alle stoppen door. Hij ontmaskert de rector. Een zuiver en eerlijk verhaal waarin emoties invoelend zonder drama worden neergezet. Het verhaal is in goed, vlot Nederlands geschreven en leest prettig. Elke puber kan zichzelf wel met iets uit Micha's gedachte- en belevingswereld identificeren. De band, de eerste kus, voor het eerst met elkaar naar bed gaan, links gelaten worden, homoseksualiteit enz. Ook de alledaagse perikelen van de middelbare school en de houding van ouders komen aan de orde. Er is begrip en ruimte thuis voor Micha, maar beklemming, onbegrip en spanning bij de ouders van Iris. Een open einde. De schrijfster is theaterregisseuse en schrijfster. Vanaf ca. 12 jaar.

